

Henkensä kaupalla

*– raportti uhanalaisilla
lajeilla käytävästä
kansainvälisestä
kaupasta*

Henkensä kaupalla

– raportti uhanalaisilla lajeilla käytävästä kansainvälisestä kaupasta

Julkaisija:
WWF
Lintulahdenkatu 10
00500 Helsinki
puh. (09) 7740 100
fax (09) 7740 2139
www.wwf.fi

Teksti: *Helena Telkänranta*

Toimitus: *WWF/Laura Saarilahti, Jari Luukkonen, Päivi Rosqvist ja Tuuli Äikäs*

Ulkoasu: *Kirsti Pohjapelto*

Kannen kuvat: *WWF-Canon/André Bärtschi, Martin Harvey, Michel Gunther, Mauri Rautkari*

Suomen WWF:n raportti nro 18

ISBN 952-5242-08-0

ISSN 0788-0804

Lappeenrannan Kirjapaino Oy, 2002

Suomen ulkoasiainministeriön kehitysyhteistyöosasto on tukenut tämän julkaisun kustantamista.

Sisällys

Tiivistelmä 2

– uhanalaisten lajien kauppa pähkinäkuoressa

Johdanto 4

KORALLIKORUISTA PUUTARHATUOLEIHIN 4

– esimerkkejä laittoman kaupan laajuudesta ja luonteesta

Suojelun keinoja 7

CITES 7

– maailman tehokkain luonnonsuojelusopimus

KESTÄVÄN KÄYTÖN

ONGELMIA JA RATKAISUJA 11

– kaupan rajoitukset elinkeinojen tulevaisuuden turvana

Uhanalaisten lajien kauppa Suomessa 14

KULUTTAJAN JA MATKAILIJAN MUISTILISTA 14

– miten välttyä osallistumasta uhanalaisten lajien kauppaan

LAILLINEN JA LAITON KAUPPA SUOMESSA 17

– takavarikkoja ja oikeusjuttuja

LAINSÄÄDÄNTÖ SUOMESSA 18

– lait, luvat ja viranomaiset

10 esimerkkiä laittomasta kaupasta ja sen seurauksista 20

TIIKERI JA SARVIKUONOT 20

– sukupuuttoon lääkepurkissa?

AFRIKANNORSU 21

– norsunluuteollisuus siirtyy maan alle

PAPUKAIJAT JA KILPIKONNAT 22

– lemmikkien alkuperää jäljittämässä

PUUTAVARA 23

– laitonta raaka-ainetta puutarhapöydässäni?

ORKIDEAT 24

– katoavaa kauneutta

LÄÄKE- JA AROMAATTISET KASVIT 25

– luontaistuotteiden raaka-ainevarat vähenemässä

MYSKIHIRVI JA TIIBETINANTILOOPPI 26

– luksuskosmetiikkaa ja hartiahuiveja

SAMMET 27

– kaviaarin tuottajat vaarassa

HARMAAVALAS JA LAHTIVALAS 28

– suojelusopimuksia ja porsaanreikiä

YLIKALASTUKSEN VAARAT 29

– kalastajien tulevaisuus uhattuna

Tilastoja ja taulukoita 30

Valokuvia tiedotusvälineiden käyttöön 34

Lisätietoja 35

Lähteet 36

Tiivistelmä

– uhanalaiset lajit kansainvälisessä kaupassa ja järjestäytyneessä rikollisuudessa

Kuva: TRAFFIC/Rob Barnett

Luonnonvaraisten eläinten ja kasvien sekä niistä tehtyjen tuotteiden ostaminen ja myyminen on laaja elinkeinoelämän ala kautta maailman. Lasketaan, että jo yksinään puutavaran, polttopuun ja puuperäisten tuotteiden kauppa muodostaa lähes kaksi prosenttia maailman yhteenlasketusta bruttokansantuotteesta.³⁰

Suurin osa kaupasta tapahtuu valtioiden sisällä, eikä siitä etenkin kehitysmaissa ole juurikaan tilastoja. Rajat ylittävää kaupankäyntiä on huomattavasti vähemmän. Kuitenkin jo pelkästään rajojen yli käytävän laillisen kaupan yhteenlaskettu arvo on yli viisi miljardia euroa vuodessa, ja sen arvioidaan koskevan arviolta 350 miljoonaa eläin- ja kasviyksilöä vuosittain. Lukuun sisältyvät sekä rajojen yli elävinä myytäviksi kuljetetut villieläimet ja kasvit että niistä valmistetut tuotteet.^{27, 30}

Kaupankäynnistä osa on laillista ja kestäväällä pohjalla. Osa taas on laitonta, salametsästyksen ja salakuljetukseen perustuvaa.

Etenkin kehitysmaissa eläinten pyydystäminen ja kasvien keruu – sekä laillinen että laitton – ovat monin paikoin lisätulonlähde paikallisille asukkaille. Teollisuusmaissa puolestaan valtaosa laittomasta kaupasta ja salakuljetuksesta on järjestäytyneitä, ammattimaisten rikollisten harjoittamaa.²⁷

Eläinten ja kasvien salakuljetus ja salakauppa on nykyään yksi maailman suurimpia laittoman kaupan muotoja – huumekaupan ja laittomilla aseilla käytävän kaupan ohella. Uhanalaisilla lajeilla käytävä kauppa on edelleen kasvussa. Yksi uusi suuntaus on rikollisten siirtyminen huumekaupasta laittomaan eläin- ja kasvikauppaan, jossa tuomiot ovat huomattavasti pienempiä.

Monet eläin- ja kasvilajit eri puolilla maailmaa ovat uhanalaisia siksi, että niitä pyydystetään tai kerätään kauppatavaraksi enemmän kuin mitä lajien kannat kestävät. Lisäksi salametsästäjien käyttämät pyyntimenetelmät ja salakuljettajien kuljetusmenetelmät ovat eläimille useimmiten tuskallisia ja johtavat monessa tapauksessa hitaaseen kuolemaan.

Korallikaulanauhoja, käärmeennahkalaukkuja, lemmikkilintuja...

Suomalainenkin saattaa pahaa aavistamatta tulla ostaneeksi sellaisia tuotteita, joiden raaka-aineet on hankittu laittomasti ja uhanalaisten lajien säilymistä vaarantaen. Trooppisesta puusta eli ns. ”kovapuusta” valmistettujen puutarha- ja muiden huonekalujen raaka-aineena on usein uhanalaisia puulajeja ja myös laittomilta hakkuutyömailta kaadettua puuta. Lemmikkieläimiksi myytävien kilpikonnien, liskojen ja käärmien joukossa voi olla luonnosta pyydystettyjä, Suomeen salakuljetettuja yksilöitä.

Ulkomaisissa matkakohteissa on tarjolla paljon sellaisia matkamuistoja, joiden raaka-aineet on hankittu luonnosta laittomasti ja joiden maastavienti tai Suomeen tuominen on kiellettyä. Esimerkiksi korallikaulanauhan, käärmeennahkalaukun, kotilonkuoren tai orkidean tuominen saattaa johtaa takavarikointiin tullissa.

Kauppan rajoitukset – sijoitus kehitysmaiden tulevaisuuteen

Eläinten ja kasvien liiallinen keruu, joka saattaa lajit uhanalaisiksi, vaarantaa myös paikallisen väestön näistä lajeista riippuvaisen toimeentulon tulevaisuudessa.

Toisaalta jos luonnonvarojen hyödyntäminen on kestävä, siitä voi olla huomattavaa taloudellista hyötyä paikallisille asukkaille, erityisesti kehitysmaissa. Samalla se motivoi asukkaita suojelemaan näiden lajien elinympäristöjä.

Monilla myyntiin kerättävillä eläimillä ja kasveilla on tärkeä rooli esimerkiksi paikallisen väestön omassa ruokataloudessa tai luontaislääkinnässä. Näiden lajien liiallinen keruu kansainvälistä kauppaa varten voi siksi vaarantaa myös niiden riittävyyden paikalliseen omavaraiseen käyttöön.

CITES – yksi maailman tehokkaimmista suojeelusopimuksista

Kansainvälinen sopimus uhanalaisilla eläin- ja kasvilajeilla käytävän kaupan rajoittamisesta eli CITES-sopimus (the Convention on International Trade in Endangered Species of Wild Fauna and Flora) on yksi maailman laajimmista luonnonsuojelusopimuksista. Sopimus on ollut voimassa

vuodesta 1975, ja sen on allekirjoittanut 160 valtiota.

CITES-sopimus kattaa noin 30 000 luonnonvaraista eläin- ja kasvilajia. Se määrittelee näillä lajeilla käytävälle kansainväliselle kaupalle eriasteisia rajoituksia tai kieltoja sen mukaisesti, kuinka uhanalainen laji on ja missä määrin sen kannat kestävät käyttöä. Niille lajeille, joiden kannan katsotaan kestävän rajoitetun hyödyntämisen, määritellään vuosittaiset maakohtaiset vientikiintiöt.

CITES on osoittautunut yhdeksi maailman menestyksekkäimmistä luonnonsuojelun keinoista. Sen runsaan neljännesvuosisadan aikana, jolloin CITES on ollut toiminnassa, yksikään sen suojiin otettu laji ei ole kuollut sukupuuttoon – siitäkään huolimatta, että eräät lajit ovat olleet sukupuuton partaalla siinä vaiheessa, kun ne on otettu mukaan CITES:iin.

Ympäristöjärjestö WWF on yksi CITES:in toimivuuteen myötävaikuttavista järjestöistä. WWF on muun muassa perustanut yhdessä Maailman luonnonsuojeluliiton eli IUCN:n kanssa TRAFFIC-järjestön, joka on kaupankäynnin muotoja ja uhanalaisten lajien tilaa tarkkaileva kansainvälinen asiantuntijaorganisaatio.

Kansainvälinen CITES-kokous Chilessä 3.–15.11.2002

Santiagossa Chilessä pidetään 3.–15.11.2002 kaikkien CITES-sopimuksen allekirjoittajavaltioiden välinen kokous. Samoin kuin aikaisempien 11 vastaavan kokouksen, sen tarkoituksena on muun muassa arvioida tutkimusten ja asiantuntijalausuntojen perusteella CITES-sopimuksen suojaamien lajien nykyisiä kantoja ja sen pohjalta hienosäätää sopimuksen rajoituksia eräiden lajien osalta, jotta rajoitukset vastaisivat mahdollisimman hyvin lajien tämänhetkistä suojelun tarvetta.

Kuva: WWF-Canon/Seamus Murphy

Eläimillä ja kasveilla käytävää kauppaa lukuina

Laillinen kauppa

Laillisen kansainvälisen eläin- ja kasvikaupan yhteisarvo maailmassa: **runsaat 5 mrd. euroa vuodessa**.
Laillisen kansainvälisen eläin- ja kasvikaupan nielevä yksilömäärä maailmassa (sisältää sekä elävät että kuolleet eläimet ja kasvit, samoin kuin niistä tehdyt tuotteet): **noin 350 milj. yksilöä vuodessa**.

Laiton kauppa

EU-maissa vuosina 1990–2000 takavarikoituja eläviä eläimiä ja kasveja, joita on yritetty viedä laittomasti rajan yli: **runsaat 100 000 eläin- ja kasviyksilöä**.

EU-maissa vuosina 1990–2000 takavarikoituja kuolleita eläimiä ja kasveja sekä niistä tehtyjä tuotteita, joita on yritetty viedä laittomasti rajan yli: **arviolta 300 000 eläin- ja kasviyksilöä**.

(Huom: nämä luvut sisältävät vain tullissa paljastuneet tapaukset. Onnistuneiden salakuljetusten määrää on mahdoton tietää, mutta kiinni jääneiden tapausten arvioidaan olevan vain pieni osa kaikesta salakuljetuksesta.)

Suomessa vuosina 1990–2000 takavarikoituja eläviä eläimiä ja kasveja, joita on yritetty tuoda laittomasti maahan: **299 yksilöä**.

Suomessa vuosina 1990–2000 takavarikoituja kuolleita eläimiä ja kasveja, joita on yritetty tuoda laittomasti maahan: **60 yksilöä**.

Suojelu

CITES-sopimus (the Convention on International Trade in Endangered Species of Wild Fauna and Flora) astui voimaan **1975**. Tällä hetkellä (loppuvuonna 2002) sen on allekirjoittanut **160 maata**.

CITES-sopimus kattaa **22 000 kasvilajia ja 6 000 eläinlajia**.

Johdanto

Kuva: WWF-Canon/Hartmut Jungius

Uhanalaisilla eläin- ja kasvilajeilla käytävää kauppaa säätelee kansainvälinen CITES-sopimus. Sen on allekirjoittanut yhteensä 160 valtiota, joiden edustajat kokoontuvat joka toinen vuosi tarkistamaan sopimuksen yksityiskohtien ajantasaisuuden. Tätä kirjoitettaessa seuraava kokous on 3.–15. marraskuuta 2002 Chilessä.

Tämä raportti on koottu tausta-aineistoksi ja tietolähdeksi uhanalaisilla lajeilla käytävästä kaupasta ja sen seurauksista. Raportti on suunniteltu ennen kaikkea tiedotusvälineiden tarpeita ajatellen, mutta sen toivotaan palvelevan myös muita uhanalaisten lajien suojelusta kiinnostuneita.

Raportin alussa esitellään laillisen ja laittoman kaupankäynnin laajuutta yleisesti, numerotietojen ja muutamien esimerkkien valossa. Seuraavaksi, osiossa ”Suojelun keinoja” kerrotaan muun muassa, miten CITES-sopimus toimii, missä on sen tehokkuuden salaisuus ja miksi kehitys yhteistyö ja luonnonsuojelu tarvitsevat pitkällä tähtäimellä välttämättä toisiaan. Osiossa ”Uhanalaisten lajien kauppa Suomessa” tarkastellaan tilannetta suomalaisesta näkökulmasta: missä tilanteissa suomalainen kuluttaja tai

matkailija voi joutua tekemisiin uhanalaisten lajien kanssa, millaisia salakuljetustapauksia maassamme tulee ilmi ja millainen lainsäädäntö meillä säätelee uhanalaisten lajin kauppaa.

Raportin loppuun on koottu kymmenen esimerkkitapausta eläin- ja kasvilajien vaarantumisen syistä ja ratkaisukeinoista. Näitä seuraa kokoelma tilastotietoa ja taulukoita, jotka havainnollistavat ongelman laajuutta ja luonnetta erityisesti Suomessa ja EU-maissa. Loppusivuilta löytyy myös lehdistöä varten koottu valikoima valokuvia, joita voi tilata WWF:stä julkaistaviksi lehtiartikkeleiden yhteydessä, sekä valikoima yhteystietoja ja internet-osoitteita, joiden kautta löytyy lisää tietoa ja tuoreimpia uutisia. Viimeisellä sivulla on lähdeluettelo, johon tekstissä esiintyvät numeroidut lähdeviitteet viittaavat.

Raportin on tuottanut Suomen WWF, ja työhön on saatu tukea Suomen ulkoasiainministeriön kehitys yhteistyöosastolta.

KORALLIKORUISTA PUUTARHATUOLEIHIN

– esimerkkejä laittoman kaupan laajuudesta ja luonteesta

Luonnonvaraisilla eläimillä ja kasveilla käytävä kauppa on erittäin monenkirjava ala. Siinä liikkuu ruokatarvikkeita ja erikoisherkuja, koriste-esineitä ja matkamuuistoja, lemmikkieläimiä ja koristekasveja, kosmetiikkaa ja lääkevalmisteita, statussymboleita ja taikakaluja...

Kaupan painopisteet ovat erilaisia eri puolilla maailmaa. Esimerkiksi EU-alue on maailman suurin elävien papukalojen, kissaeläinten taljojen ja krokotiilinnahkojen tuojien – mihin sisältyy myös laitton salatuonti.

Kuva yllä:

Jemeniläisten tikarien kahvat tehdään perinteisesti sarvikuonon sarvesta. Sarvien vilkas kysyntä ruokkii edelleen sarvikuonojen salametsästystä sekä Aasiassa että Afrikassa.

Kuva vieressä:

Avohakattua sademetsää Brasiliassa. Trooppisilla sademetsäalueilla maaperä on usein niin ravinneköyhää, että punaisen lateriittimaan paljastuttua hakkuiden jälkeen ei samalle paikalle enää kasva uutta sademetsää.

Kuva: WWF-Canon/Edward Parker

Kuva: WWF/Rob Webster

Kilpikonnanpyytäjät kantavat elävää liemikilpikonnan (*Chelonia mydas*) Balilla Indonesiassa.

Koko maailman mittakaavassa kaupan laajuudesta valtaosa koostuu puutavarasta. On arvioitu, että sen osuus on noin kaksi kolmasosaa luonnonvaraisilla eläimillä ja kasveilla käytävän kaupan rahallisesta arvosta. Toinen jättiläinen on kalastus, jonka tuotteet muodostavat kaupan rahallisesta arvosta noin neljänneksen.³⁰ Loppuosa koostuu sekalaisesta joukosta muun muassa läike- ja koristekasveja, simpukankuoria, koralleja, turkiksia, nahkoja, liha-tuotteita sekä eläviä eläimiä.

Kaupankäynti luonnoneläimillä ja -kasveilla kasvaa edelleen. Monien lajien myynti on leviämässä yhä useampiin maihin, minkä lisäksi kaupan piiriin joutuu jatkuvasti uusia lajeja.

Tilannetta mutkistaa se, että sekä laillinen että laitton kauppa sopeutuvat nopeasti markkinatilanteen ja lainsäädännön muutoksiin. Pyytäjät ja kerääjät siirtyvät uusiin lajeihin, kun edelliset ovat harvinaistuneet siinä määrin, että niiden saatavuus vaikeutuu. Vastaavasti salakuljettajat kehittävät uusia keinoja piilottaa kuljetettavansa ja uusia reittejä. Eräs viimeaikainen suuntaus on lisäksi ollut, että järjestäytyneen rikollisuuden piirissä tapahtuu jonkin verran siirtymistä huumekaupasta eläin- ja kasvikauppaan, jossa kiinnijäämisestä saatavat tuomiot ovat paljon pienempiä.

Läpileikkaus tärkeimpiin eläin- ja kasvikaupan aloihin

Trooppinen puu – kuten mahonki (*Swietenia macrophylla*) tai tiikki (*Tectona grandis*) – on arvostettu materiaali huonekaluissa, sisustuksessa ja koriste-esineissä. Teollisuusmaissa asuvat ostajat eivät useinkaan arvaa, että joissain trooppista puutavaraa tuottavissa maissa jopa 70 % markkinoille päätyvästä puusta on laittomasti kaadettua.¹⁷ Laittomat hakkuutyömaat tuhoavat luonnonsuojelualueita, mutta samalla ne myös merkitsevät paikallisille hakkuutyöntekijöille yleensä vielä pienempää palkkaa ja vaarallisempia työolosuhteita kuin tavalliset hakkuut. Lisää aiheesta sivulla 23.

Kalat ovat suurelle osalle maailman väestöstä tärkeä proteiinilähde. Useilla alueilla kalastuksen tehokkuus on kuitenkin ylittänyt kalakantojen uusiutumiskyvyn, minkä seurauksena maailman yhteenlasketut vuosittaiset kalansaaliit ovat kääntyneet laskuun. Saaliiden romahtamista on osaltaan nopeuttanut laitton kalastus, joka toimii kestäviksi

arvioituista saalismääristä piittaamatta. Lisää aiheesta sivulla 29.

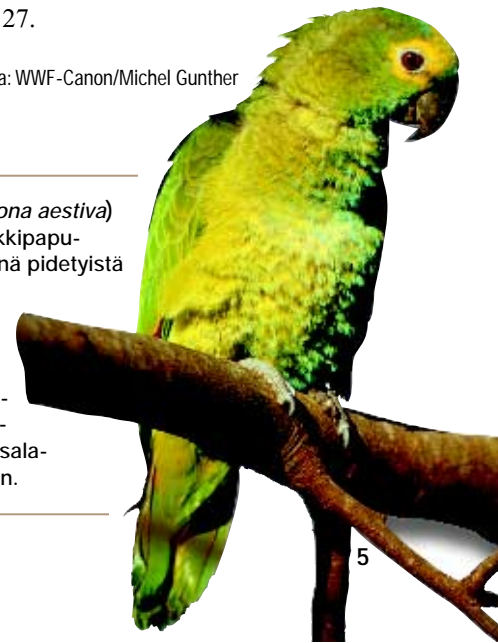
Kilpikonnan, käärmeiden ja liskojen nahkoja käytetään muun muassa kenkien, vöiden ja laukkujen raaka-aineena, kilpikonnan kuorta myös muun muassa aurinkolasien kehyksissä. Suomessa näitä ei ole myynnissä, mutta ulkomaanmatkoilla niitä voi osua suomalaisenkin kohdalle. Samoin korallien, kotilonkuorten ja niistä tehtyjen esineiden myyminen matkamuistoiksi on monissa lomakohteissa yleistä. Matkailijalle tarpeellista tietoa epäilyttävien matkamuistojen välttämistä on sivulla 14.

Kissaeläimiä metsästetään erityisesti niiden kauniin turkin takia, mutta lisäksi monissa Aasian maissa elää sitkeästi uskomus, että tiikerin (*Panthera tigris*) ruumiinosilla on parantava vaikutus lähes mihin tahansa vaivoihin. Myös kaikkien sarvikuonolajien sarvilla uskotaan olevan voimallisia lääkinnällisiä vaikutuksia, muun muassa miesten potenssin kohottajana. Lisäksi sarvi on tärkeä materiaali perinteisen jemeniläisen tikarin kahvassa, minkä aiheuttama kysyntä on osaltaan ruokkinut sarvikuonojen salametsästystä. Lisää tiikereistä ja sarvikuonoista sivulla 20. Afrikannorsun (*Loxodonta africana*) syöksyhampaista ja mursun (*Odobenus rosmarus*) torahampaista taas käytetään kaiverrettuina koriste-esineisiin ja matkamuistoihin. Norsuista enemmän sivulla 21.

Erialaisten herkkujen ja erikoisuuksien valmistus on saatanut monia eläinlajeja uhanalaisiksi. Kaviaarista suurin osa on kolmen Kaspianmeressä elävän sampilajin mätiä, ja kaviaarin kysyntä on ajanut nämä lajit lähelle sukupuuttoa – tästä enemmän sivulla 27.

Kuva: WWF-Canon/Michel Gunther

Siniotsa-amatsoni (*Amazona aestiva*) on yksi suosituista lemmikkipapukaijoista. Monet lemmikkinä pidetyistä yksilöistä on alun perin pyydystetty luonnosta. CITES-sopimus säätelee siniotsa-amatsonin ja monien muiden papukaijalajien kansainvälistä kauppaa, mutta salapyyntiä ja salakuljetusta esiintyy edelleen.

Melbournen lentokentällä Australiassa takavarikoituja tiikerin luita sisältäviä lääkkeitä.

Koristekasveista etenkin monet orkidea- ja kaktuslajit ovat harvinaistuneet laajamittaisen kaupallisen keruun takia. Sekä orkideoissa että kaktuksissa keräilijöitä viehättää niiden erikoinen ulkonäkö, minkä lisäksi kaktusten sopeutuneisuus äärimmäisen kuiviin olosuhteisiin kiehtoo eräitä keräilijöitä. Orkideoista lisää sivulla 24.

Lääkekasvien, aromaattisten kasvien ja muiden luontais-tuotteissa käytettävien raaka-aineiden keruu luonnosta on laajaa liiketoimintaa eri puolilla maailmaa, myös Euroopassa. Osa eurooppalaisestakin keruusta on laitonta, ja sen katsotaan vaarantavan vähintään 150 luonnonvaraisen kasvilajin säilymisen eräissä Euroopan maissa. Aiheesta enemmän sivulla 25.

Lemmikkieläimistä muun muassa papukaijoiden, kilpikonniin, liskojen ja käärmeiden joukossa saattaa olla sellaisia yksilöitä, jotka on pyydystetty luonnosta laittomasti ja salakuljetettu tänne. Niitä kuljetetaan usein ahtaissa matkalaukuissa tai muissa piiloissa, ja linnuilta salakuljettajat teippaavat usein pään peittoon tai nokan kiinni, jotta ne pysyisivät hiljaa. Siksi tullissa kiinni jäävät linnut ovat löydettyä usein tukehtumaisillaan tai kuolleita. On arvioitu, että suurin osa luonnosta pyydystetyistä eläimistä – esimerkiksi papukaijoista jopa 80 % – kuolee jo pyydystyksen ja kuljetusten aikana. Lisää tietoa siitä, minkä lemmikkieläinlajien maahantuonti on rajoitettua ja luvanvaraista, on sivulla 22.

Toisinaan myös eläintarhat ja eläinpuistot sortuvat salakuljetukseen. Suomessa tällaista ei ole tapahtunut, mutta esimerkiksi Norjassa, Bergenin akvaariossa, on paljastunut muutaman viime vuoden aikana kolme tapausta, joissa yleisön nähtävälle oli hankittu salakuljetettuja käärmeitä, sekä yksi apinoiden laittoman maahantuonnin yritys.²⁸

Metsästysturismikin on eräs tapa muuttaa eläimiä rahaksi. Erityisesti Itä-Euroopassa ja Keski-Aasiassa metsästysturismi on lisääntynyt selvästi sen jälkeen, kun valtioiden kontrolloimat metsästyslupajärjestelmät romahdivat 1990-luvun alussa. Yleisimpiä metsästysturismin muotoja on linnustus, mutta muun muassa saksalaiset metsästäjät matkailevat myös hirvieläinten pyyntiin, ja viidennes saksalaisista metsästysturisteista harrastaa susien (*Canis lupus*) ja muiden suurpetojen ampumista.¹³ Lisää aiheesta sivulla 17.

Takavarikot ja pidätykset – yhdistelmä sinnikkyyttä ja onnea

Laajojen salakuljetusverkostojen selvittäminen vaatii viranomaisilta paljon aikaa ja vaivaa. Tyypillinen esimerkki oli maaliskuussa 2001 Italiassa, missä vuoden mittaiset, usean eri poliisi- ja muun viranomaisen yhteistyönä tehdyt tutkimukset johtivat lopulta kotietsintöihin. Kahdenkymmenen epäillyn luota takavarikoitiin yhteensä 8 000 elävää ja täytettyä uhanalaista lintua, muun muassa muuttohaukkoja (*Falco peregrinus*), maakotkia (*Aquila chrysaetos*), huuhkajia (*Bubo bubo*), hanhikorppikotkia (*Gyps fulvus*), isohaa-rahaukkoja (*Milvus milvus*), hiirihaukkoja (*Buteo buteo*) sekä useaan eri lajiin kuuluvia papukaijoja, haikaroita ja varpuslintuja.¹²

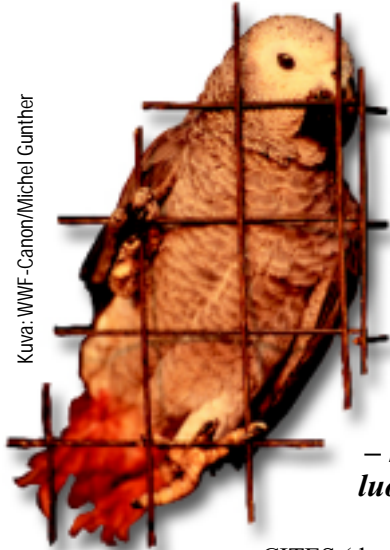
Joskus vyyhden purkautuminen lähtee liikkeelle silkasta sattumasta. Saksassa muuan ammattimainen eläinten salakuljettaja lähetti vuonna 2000 vahingossa väärään numeroon faksin, jossa hän tarjosi ostettaviksi eläviä uhanalaisia eläimiä. Faksin vastaanottaja ilmoitti asiasta poliisille. Tulliviranomaiset ja poliisi aloittivat tutkimukset, joissa paljastui yhteensä 41 salakuljetustapausta ja salakuljetusten yritystä. Kaikissa niistä eläimiä oli tuotu myytäväksi eläintarhoihin ja eläinpuistoihin: vaivihkaa maahan oli onnistuttu tuomaan muun muassa orankeja (*Pongo pygmaeus*), komodonvaraaneja (*Varanus komodoensis*), intiannorsuja (*Elephas maximus*), japaninkurkia (*Grus japonensis*) ja viirupöllöjä (*Strix uralensis*). Tammikuussa 2001 jutun päätekiä tuomittiin kolmeksi vuodeksi vankeuteen. Kolme muuta samaan hankkeeseen osallistunutta salakuljettajaa vapautettiin takuuta vastaan. Eläimet ostaneita eläintarhoja ei asetettu syytteeseen.^{2, 12}

Osa CITES-lajien lähtömaista on myös tärkeitä huumeiden tuottajamaita, ja toisinaan paljastuu tapauksia, joissa huumeita ja eläimiä kuljetetaan samalla kertaa. Yhdysvalloissa Miamin lentokentällä takavarikoitiin kesällä 1993 yhteensä 41 laatikkoa, joissa oli 312 kuningasboa (*Boa constrictor*). Käärmeet oli tuotu Kolumbiasta, ja niillä oli asianmukaiset CITES-luvat maahantuontia varten, mutta tullimiehet pysäyttivät lastin kiinnitettyään huomiota omittuiseen pullistumaan yhdessä käärmeistä. Tarkempi tutkimus osoitti, että käärmeen mahalaukussa oli kaksi kokaiinilla täytettyä kondomia. Kun muutkin käärmeet tutkittiin, 225 käärmeestä löytyi vastaavia kokaiinipaketteja, yhteensä 39 kg. Kaikki kokaiinikuriireina käytetyt käärmeet kuolivat sittemmin kokaiinimyrkytykseen.¹²

Ei puolilla maailmaa tulliviranomaiset ovat löytäneet muun muassa elävien kalojen vatsalaukkuun työnnettyjä, heroiinilla täytettyjä kondomeja sekä akvaariokalalähetyksiä, joiden kuljetusvedessä on ollut nestemäistä kokaiinia. Pelkästään Yhdysvaltain tullilaitos takavarikoi vuosittain kymmenien miljoonien dollarien edestä eläinkuljetuksiin kätkeytyä huumeita.¹²

Suojelun keinoja

Kuva: WWF-Canon/Michel Gunther

CITES

– maailman tehokkain luonnonsuojelusopimus

CITES (the Convention on International Trade in Endangered Species of Wild Fauna and Flora) on kansainvälinen, valtioiden välillä solmittu sopimus. Sopimuksella pyritään pitämään luonnonvaraisilla kasvi- ja eläinyksilöillä käytävä kauppa sellaisella tasolla, joka ei uhkaa näiden lajien säilymistä.

CITES-sopimuksen on tähän mennessä allekirjoittanut 160 valtiota – luku, johon monikaan muu luonnonsuojelusopimus ei ole yltänyt. Suomi on yksi sopimuksen allekirjoittajavaltioista.

Sopimus on allekirjoittajavaltioitaan laillisesti sitova, mutta sen sisältö ei näissä valtioissa astu automaattisesti voimaan sellaisenaan. Sen sijaan kukin allekirjoittajavaltio säätää omaan lainsäädäntöönsä tarvittavat säädökset, joilla sopimuksen sisältö saatetaan voimaan kyseisessä maassa. EU:n osalta järjestelmä toimii niin, että EU:ssa on säädetty oma CITES-asetus, joka on sellaisenaan voimassa kaikissa EU-maissa.

CITES-sopimus säätelee nykyään noin 6 000 eläinlajilla ja noin 22 000 kasvilajilla käytävää kauppaa. Näiden joukossa on sekä erittäin uhanalaisia lajeja, joiden kansainvälisen kaupan sopimus kieltää kokonaan, että vähemmän uhanalaisia, joita varten on säädetty eri maihin erilaisia vientikiintiöitä sen mukaan, kuinka mittavaa pyyntiä tai keruuta lajin kannan katsotaan tutkimusten perusteella kestävän.

Amurintiikeri (*Panthera tigris altaica*) juoksemassa järven jäällä. Tiikerit ovat edelleen vaarassa kuolla luonnosta sukupuuttoon, koska niiden ruumiinosista maksettavat korkeat hinnat houkuttelevat salametsästäjiä.

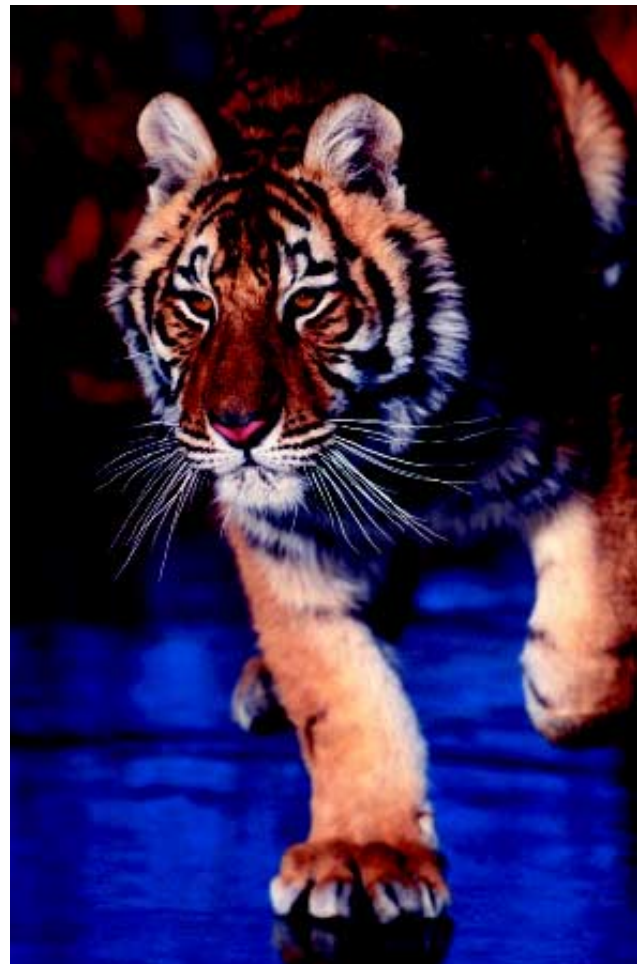
CITES'in synty

CITES-sopimuksen suunnittelun käynnisti Maailman luonnonsuojeluliitto IUCN vuonna 1963. Kymmenen vuotta myöhemmin, 3. maaliskuuta 1973, sopimuksen teksti hyväksyttiin Washington D.C.:ssä Yhdysvalloissa pidetyssä kokouksessa, jossa oli edustettuina 80 valtiota. Tästä syystä CITES:istä käytetään toisinaan myös nimeä Washingtonin sopimus.

CITES-sopimus astui voimaan allekirjoittajamaissaan 1. heinäkuuta 1975. Tämän jälkeen joukkoon on vielä liittynyt toiset noin 80 valtiota. Suomi liittyi CITES-sopimukseen vuonna 1976.

1960-luvulla, kun CITES'in ideaa alettiin hahmotella, sen ajatukset olivat monella tavalla uudenslaisia ja aikaansa edellä. Nykyään, kun sukupuuttojen uhka on yleisesti tunnettu asia jo koululaisillekin, tuntuu itsestään selvältä, että asialle pyritään tekemään jotain kansainvälisten sopimusten ja lainsäädännön avulla. CITES'in syntyä aikana lajien uhanalaisuus ei kuitenkaan vielä ollut suurelle yleisölle tuttua sillä tavalla kuin nyt, ja ajatus eläimillä ja kasveilla käytävän kansainvälisen kaupan rajoittamisesta luonnonsuojelun takia oli jotain varsin uutta.

Kuva: WWF-Canon/Klein & Hubert

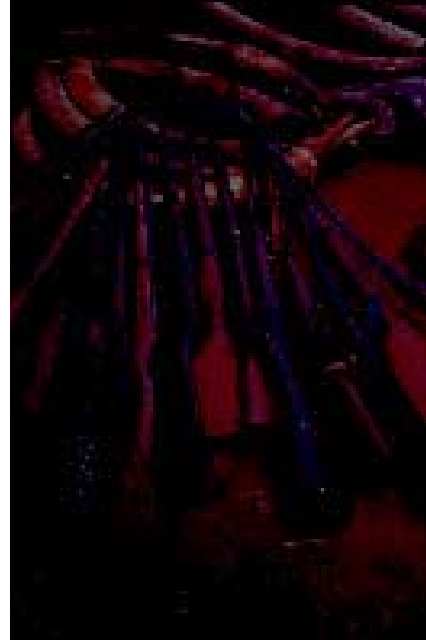

Miten CITES toimii?

CITES-sopimukseen sisällytetyt eläin- ja kasvilajit on jaettu kolmeen ryhmään sen mukaan, kuinka uhanalaisia ne ovat. Lajit luetaan sopimuksen liitteissä I, II ja III.

I-liitteeseen kuuluvat kaikkein uhanalaisimmat lajit, jotka ovat vaarassa kuolla sukupuuttoon. Näillä lajeilla käytävä kansainvälinen kauppa on kokonaan kielletty. I-liitteen lajeja ovat muun muassa sinivalas (*Balaenoptera musculus*), tiikeri (*Panthera tigris*), simpanssi (*Pan troglodytes*), monet ara- ja amatsonipapukaijalajit, ja kasveista muun muassa monet kaktus-, orkidea- ja aaloelajit.

II-liitteessä luetaan sellaiset lajit, jotka eivät ole tällä hetkellä vaarassa kuolla sukupuuttoon, mutta joilla sukupuuton uhka on odotettavissa, jollei niillä käytävää kauppaa säädellä tarkasti. Näiden lajien maahantuonti ja maastavienti on sallittua vain, jos kyseisillä yksilöillä on lähtömaan viranomaisten myöntämä kirjallinen vientilupa. Vientilupien myöntämisen pohjana viranomaiset käyttävät CITES:in säättämiä vientikiintiöitä, joilla määritellään, kuinka suuria määriä kunkin lajin yksilöitä saa kustakin maasta vuosittain lähteä vientiin. II-liitteeseen lukeutuvat muun muassa virtahepo (*Hippopotamus amphibius*), vihreä leguaani (*Iguana iguana*) ja kaksi mahonkilajia (*Swietenia humilis* ja *Swietenia mahogani*).

Kuva: TRAFFIC/Rob Barnett

Norsun syöksyhampaita ja mesästäjien aseita Marucassa Mosambikissa.

rus) Kanadassa ja ”sikarilaatikoseetrin” lempinimellä tunnettu seetrilaji (*Cedrelia odorata*) Perussa ja Kolumbiassa. Täydelliset luettelot kunkin liitteen lajeista (tieteellisillä nimillään) löytyvät internetistä seuraavista osoitteista:

I- ja II-liitteiden lajit: www.cites.org/eng/append/I&II_0700.shtml

III-liitteen lajit: www.cites.org/eng/append/III_1001.shtml

Käytännössä CITES-sopimuksen toteuttamista valvotaan kunkin allekirjoittajamaan omat viranomaiset: muun muassa tulliviranomaiset, poliisi ja luonnonsuojeluviranomaiset. Rikkomuksista seuraavat rangaistuskäytännöt ovat kunkin maan oman lainsäädännön mukaisia, joten ne vaihtelevat eri maiden välillä. Pääsääntöisesti käytäntö on se, että CITES-sopimuksen suojaaman eläimen, kasvin tai niistä valmistetun tavaran kuljetaminen maasta toiseen ilman asianmukaisia lupia johtaa takavarikkoon ja yleensä myös sakkoihin. Useimmissa maissa salakuljetuksesta voi saada vankeustuomion, jos salakuljetettu laji on erityisen uhanalainen.

EU:n CITES-asetus – askel eteenpäin samalla polulla

Sen lisäksi, että Suomi ja muut EU-maat ovat liittyneet CITES-sopimukseen, EU:ssa on myös säädetty EU:n oma CITES-asetus (EY) N:o 338/97, joka astui voimaan 1. kesäkuuta 1997. Se on jonkin verran laajempi kuin alkuperäinen CITES-sopimus. Erona on, että EU-asetus säätelee myös EU-maiden sisällä tapahtuvaa kauppaa, minkä lisäksi EU-asetuksessa eräät lajit on otettu tarkemman suojelun piiriin kuin alkuperäisessä CITES-sopimuksessa.

EU:n CITES-asetuksen sisältämät lajit on luokiteltu neljään ryhmään:

A-liitteeseen on koottu lajit, joiden ostaminen ja myyminen on kokonaan kielletty. Tämä koskee sekä rajojen

Kuva: WWF-Canon/Andre Bärtschi

Perulainen mies ja hänen poikansa istuttavat sikarilaatikoseettrin (*Cedrela odorata*) taimea osana kestävästä metsätalouden hanketta.

III-liitteessä ovat sellaiset lajit, joiden kanta on uhattuna vain tietyissä maissa. Näiden lajien maastaviennille tarvitaan viranomaisten lupa silloin, kun näiden lajien yksilöitä ollaan viemässä ulos kyseisistä maista. Esimerkkejä III-listan lajeista ovat muun muassa mursu (*Odobenus rosmarus*)

yli että EU-maiden sisällä käytävää kauppaa. A-liitteeseen kuuluvat kaikki CITES-sopimuksen I-liitteen lajit, esimerkiksi susi (*Canis lupus*). Lisäksi A-liitteeseen on suojelun tehostamiseksi sisällytetty eräitä sellaisia lajeja, jotka ulkona nähtään muistuttavat erehdyttävästi CITES:in I-liitteen lajeja, sekä kaikki ne lintulajit, joiden suojeluun EU:n lintudirektiivi velvoittaa.

B-liitteeseen kuuluvien lajien tuonti EU-maihin on sallittu, jos niillä on sekä lähtömaan viranomaisen myöntämä vientilupa että kohdemaan viranomaisen myöntämä tuontilupa. Luvat voidaan myöntää vain, jos yksilöt ovat laillista alkuperää, eli ne sisältyvät CITES-sopimuksen määrittelemiin pyyntikiintiöihin tai ovat vankeudessa kasvatettuja. B-liitteeseen sisältyvät kaikki ne CITES:in II-liitteen lajit, joita ei ole siirretty A-liitteeseen. Lisäksi B-liitteeseen on otettu eräitä III-liitteen lajeja ja eräitä CITES-sopimuksen ulkopuolelle jääneitä lajeja. Vankeudessa syntyneitä A-liitteen lajien yksilöitä kohdellaan myös kuten B-liitteen lajeja.

C-liitteen lajien maahantuontia varten vaaditaan lähtömaan viranomaisen myöntämä vientilupa. Lisäksi niistä on EU-maahan tuotaessa tehtävä tuonti-ilmoitus tullille. C-liite koostuu kaikista niistä CITES:in III-liitteen lajeista, joita ei eri syistä ole siirretty A-, B- tai D-liitteeseen.

D-liitteen lajien osalta riittää, että maahantuojatekijä tekee tuonti-ilmoituksen tullille. D-liitteeseen kuuluvat ne C-liitteen lajit, joiden suhteen EU on tehnyt varauman, eli ei ole sitoutunut suojelemaan niitä samassa määrin kuin CITES-sopimus edellyttäisi. Lisäksi D-liitteessä on joitain CITES-sopimukseen kuulumattomia lajeja.

Täydelliset EU:n lajiluettelot ovat internetissä sivulla www.wcmc.org.uk/species/trade/eu/database.htm

TRAFFIC – käytännön keinoja CITES:in toteuttamiseen

Valtioiden edustajien allekirjoittama CITES-sopimus ja kunkin maan omien tulliviranomaisten ja poliisin suorittama valvonta ovat välttämättömiä aineksia uhanalaisten lajien suojelussa, mutta yksinään ne eivät vielä riitä pelastamaan lajeja sukupuutolta. Yhtä välttämätöntä on tutkimustyö, jonka avulla saadaan tietoa kunkin lajin todellisesta uhanalaisuuden asteesta ja suojelun tarpeesta, sekä suurelle yleisölle suunnattu tiedotus, joka on ainoa keino vaikuttaa eläimillä ja kasveilla käytävän kaupan perimmäiseen syyhyyn eli tuotteiden kysyntään.

TRAFFIC

Afrikan norsuja on nykyään luonnossa jäljellä enää noin kymmenesosa sadan vuoden takaisista määristä. Suurin syy on ollut norsujen metsästys niiden syösyhampaiden takia, joista saadaan arvokasta norsunluuta.

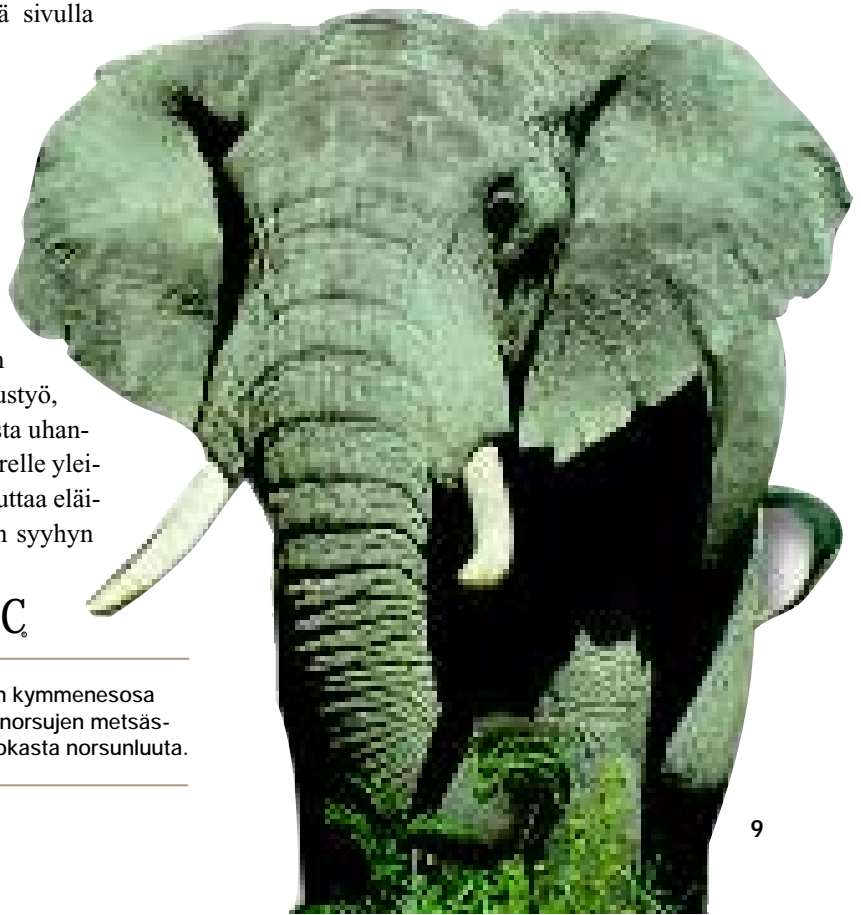
Näitä tarkoituksia varten on perustettu järjestö nimeltä TRAFFIC (Trade Records Analysis of Fauna and Flora in Commerce). Sen perusti vuonna 1976 kaksi kansainvälistä luonnonsuojelujärjestöä, WWF ja IUCN.

Alkuperäisestä, Isosta-Britanniasta käsin toimineesta pienestä asiantuntijaryhmästä TRAFFIC on 25 vuoden aikana kasvanut maailmanlaajuiseksi järjestöksi, jolla on nykyään toimisto 22 maassa. TRAFFIC julkaisee vuosittain useita erittäin yksityiskohtaisia tutkimuksia kaupan uhkaamien lajien tilasta, kaupan laajuudesta ja muodoista sekä siitä, millaisia suojelun keinoja olisi viisainta räätälöidä näitä tutkittuja lajeja ja valtioita varten. Asiantuntijajärjestönä TRAFFIC toimii yhteistyössä sekä muiden kansainvälisten ympäristöjärjestöjen että CITES-sopimuksen allekirjoittajamaiden hallintoviranomaisten kanssa.

Perustehtävänsä eli CITES:in toteutumisen edistämisen lisäksi TRAFFIC on myös laajentanut toimintaansa tehden selvityksiä muun muassa kaupallisesti merkittävimpien osa-alueiden, kuten puutavarakaupan ja kalastuksen toiminnasta, sekä lukuisista alueellisesti ja paikallisesti merkittävistä ympäristökysymyksistä.

Vuoden 2002 CITES-maiden välisen kokouksen päätehtävänä on saattaa eräiden CITES-sopimuksen sisältämien lajien luokitukset ajan tasalle lajien tämänhetkisen uhanalaisuuden ja kaupankäynnin nykytilanteen mukaisesti. TRAFFIC:in tutkimustyö on yksi keskeisistä tietolähteistä, joiden ansiosta tämä ajan tasalle saattaminen on mahdollista.

Kuva: WWF-Canon/Frederick J. Weyerhäuser

Menestystarinoita ja murheenkryynejä

Uhanalaisten lajien vienti- ja tuontikielot sekä tullivirkailijoille suunnattu koulutus uhanalaisten lajien tunnistamisesta ovat olleet varsin tehokkaita keinoja rajojen yli kulkevien eläin- ja kasvivirtojen hillitsemisessä. Vaikka luonnon-eläimillä ja -kasveilla käytävä kauppa kasvaa maailmanlaajuisesti edelleen, ilman CITES-sopimusta kauppa olisi paisunut vielä nykyistä huomattavasti suurempiin mittoihin, ja monet lajit olisivat jo kuolleet planeetaltamme sen takia sukupuuttoon.

Afrikannorsu (*Loxodonta africana*) on yksi niistä lajeista, joiden tilanne olisi ilman suojelua paljon kriittisempi. Afrikassa arvioidaan eläneen 3–5 miljoonaa norsua vielä 1930- ja 1940-luvuilla. 1970- ja 1980-luvuilla niiden määrä putosi jyrkästi, paljolti siitä syystä, että norsuja metsästettiin niiden syöksyhampaista saatavan norsunluun takia. Vuonna 1989 norsunluun kauppa kiellettiin, minkä ansiosta norsukannan jyrkkä alamaaki saatiin loivenemaan. Nykyään afrikannorsuja on puolisen miljoonaa. Norsuja uhkaavat edelleen salametsästys ja elinympäristöjen kaventuminen ihmisväestön kasvun takia, mutta ilman norsunluukaupan kieltämistä laji saataisi olla nyt jo lähellä sukupuuttoa.³¹

Joidenkin suojeltujen lajien kannat ovat kääntyneet jopa uuteen kasvuun. Mustakarhun (*Ursus americanus*) kanta on Yhdysvalloissa kasvanut vuosien 1988 ja 1995 välillä noin 253 000 karhusta 375 000:een. Samana ajanjaksona Kanadassa mustakarhujen määrän arvioidaan kasvaneen noin 377 000 yksilöstä 440 000 yksilöön. TRAFFIC:in tutkimuksissa havaittiin kuitenkin, että tästä edistyksestä huolimatta laji ei ole vielä turvassa. Useissa osavaltioissa salametsästystä ja laittonta kauppaa koskeva lainsäädäntö on vielä puutteellista, ja karhuja kaadetaan laittomasti yhä mustakarhun koko esiintymisalueella. Karhun osilla on edelleen kysyntää laittomilla markkinoilla. Erityisen haluttuja ovat karhujen käpälät ja sappirakot, joilla molemmilla on menekkiä Aasiassa, missä niitä käytetään perinteisessä lääketieteessä.¹⁴

Hyvin monien lajien kohdalla kysyntä kuitenkin on edelleen laajaa, kaupankäynti pimeillä markkinoilla vilkasta ja lajit siksi jatkuvan salametsästyksen tai keruun uhkaamia. Kymmeniä uhanalaisia sademetsäpuulajeja kaadetaan suurina määrinä laittomissa hakkuissa ja myydään teollisuusmaihin, missä niiden laittomasta alkuperästä ei useinkaan olla tietoisia. Suomalainenkin huonekalu- tai sisustustarvikeliikkeen myyjä saattaa hyvässä uskossa myydä puutarhatuoleja tai parketteja, joiden raaka-aineena on uhanalainen puulaji. Eläimistä muun muassa tiikerin (*Panthera*

Kuva: WWF-Canon/Pierre Neyret

Orkideaviljelmä Kalimpangissa Intiassa. Orkideojen keino-tekoisen lisääminen ja myynti on useiden kehitysmaiden oloihin hyvin soveltuva, laillinen ja luontoa säästävä tulonlähde. CITES-sopimuksella ja sen nojalla säädetyillä maakohtaisilla vientikiintiöillä pyritään siihen, että uhanalaisista orkidealajeista myytäisiin vain keinotekoisesti lisättyjä yksilöitä, ei luonnosta kerättyjä.

tigris) ruumiinosilla on laajalti kysyntää monissa Aasian maissa, minkä seurauksena tiikerien salametsästys on edelleen vilkasta.

Mikä ratkaisee onnistumisen tai epäonnistumisen?

Kansainvälisellä sopimuksella säädetyt kaupan rajoitukset eivät yksinään vielä riitä konkreettisten tulosten aikaansaamiseen. Muun muassa tiikerien osilla käytävä kauppa on selkeästi osoittanut, että CITES-sopimuksessa säädetty kaupankäyntikielto on todellisuudessa vain yhtä tehokas kuin kunkin asianomaisen maan omat toimet salametsästyksen ja kaupan rajoittamiseksi.

Valtaosa eläimillä ja kasveilla käytävästä laittomasta kaupasta koostuu siitä, että lukemattomat yksittäiset ihmiset salakuljettavat pieniä kasvi- ja eläinmääriä ja käyttävät siihen mitä moninaisimpia reittejä ja keinoja. Tällaisen toiminnan kitkeminen on käytännössä erittäin vaikeaa. Jotta tavoite saavutettaisiin edes osittain, useimmissa CITES-maissa olisi tarpeen käyttää huomattavasti nykyistä enemmän resursseja kaupankäynnin valvontaan ja oikeustoimiin. TRAFFIC:in tekemässä selvityksessä CITES:in toimivuudesta arvioidaan, että useassa maassa olisi tarpeen myös perustaa erikoistuneita tutkintayksiköitä ja parantaa viranomaisten välistä tiedonkulkua. Vaikka eläin- ja kasvilajien suojelemisessa kaupan vaikutuksilta on saavutettu huomattavasti edistystä sinä aikana, kun CITES-sopimus on ollut voimassa, monissa maailman maissa viranomaisten toimet laittonta kauppaa vastaan ovat TRAFFIC:in mukaan edelleen vähäisiä ja tiedon kulku viranomaisilta yleisölle hyvin puutteellista.¹

Tulevaisuudessa talouden globalisoituminen vaikeuttaa TRAFFIC:in arvioiden mukaan osaltaan uhanalaisten lajien kaupan rajoittamista. Eräs keino tämän ongelman lievittämiseksi olisi mahdollisimman monien CITES-sopi-

muksen ulkopuolella olevien maiden saaminen mukaan sopimukseen. Lisäksi TRAFFIC huomauttaa, että kaikki CITES-sopimuksen allekirjoittaneet maat käyvät kauppaa vähintään joidenkin CITES-sopimukseen kuulumattomien maiden kanssa, jolloin tällaiset kauppayhteydet voisivat – silloinkin kun ne eivät liity suoraan uhanalaisiin lajeihin – luoda tilaisuuksia kytkeä kaupankäyntiin joitakin luonnonsuojelu-ulottuvuuksia, joilla lisättäisiin suojelun houkuttelevuutta ja suojeluasioita koskevaa keskustelua tässä kauppakumppanimaassa.¹

Useissa TRAFFIC:in raporteissa korostetaan, että avaintekijöitä kaikissa menestystarinoissa ovat olleet useiden eri osapuolten yhteistyö sekä toimien tehokas koordinaatio. Onnistuneeseen suojeluprojektiin tarvitaan aina sekä paikallisten asukkaiden, viranomaisten, liike-elämän että kuluttajien panos. Lisäksi on välttämätöntä, että toimet perustuvat tarkkaan tutkimustietoon sekä kyseisten eläin- tai kasvilajien tilasta että kaupankäynnin laajuudesta, muodoista ja syistä.¹

Tutkimustietoa tarvitaan kaupankäynnin vuorovaikutusmekanismeista

TRAFFIC:in ja IIED:n (International Institute for Environment and Development) elokuussa 2002 julkistetun selvityksen mukaan on toistaiseksi olemassa aivan liian vähän tutkimustietoa siitä, miten uhanalaisilla lajeilla käytävä kauppa niveltyy kehitysmaiden väestön muihin toimeentulon hankkimiseen keinoihin, samoin kuin siitä, millaisia vaikutuksia kaupan rajoituksilla on kehitysmaiden väestön elämään. Joissain tapauksissa kaupankäynnistä saatavilla pienilläkin rahasummilla voi olla ratkaiseva merkitys pai-

kallisten asukkaiden toimeentulolle. Toisaalta myös kaupankäynnin liian vähäinen rajoittaminen on uhka väestön toimeentulon jatkuvuudelle silloin, kun lajin kannat ovat liiallisen pyynnin tai keruun takia vaarassa kadota alueelta kokonaan.¹⁰

Selvityksessä korostetaan, että sekä uhanalaisten lajien suojelun että kehitysyhteistyön toimivuuden kannalta välttämätöntä on, että kehitysmaiden maaseutuväestön tosiasiallisen elinkeinorakenteen ja uhanalaisilla lajeilla käytävän kansainvälisen kaupan välisistä vuorovaikutuksista saadaan tarkempaa tutkimustietoa. Toinen välttämätön menestyksen edellytys olisi selvityksen mukaan se, että kehitysyhteistyön ja luonnonsuojelun välistä yhteistyötä ja koordinaatiota lisätään, jotta kansainvälisen kaupan rajoitukset voidaan paremmin suunnitella palvelemaan molempien päämääriä samanaikaisesti.¹⁰

KESTÄVÄN KÄYTÖN ONGELMIA JA RATKAISUJA

– kaupan rajoitukset elinkeinojen tulevaisuuden turvana

Luonnonvaraisten eläinten ja kasvien merkitys väestön toimeentulolle on erityisen suuri kehitysmaissa. Yleensä taloudellisesti merkittävintä tällä saralla on keruu omaan käyttöön, eli luonnonvaraisten ravintokasvien, kalan, lihan ja muiden ruokatarvikkeiden sekä lääkekasvien hankinta. Lisäksi monin paikoin on myös mahdollista kerätä kasveja tai eläimiä myyntiin, esimerkiksi kosmetiikan raaka-aineiksi, akvaariokaloiksi tai lemmikkieläimiksi. Osa myy-

Kuva: WWF-Canon/Martin Harvey

Metsuri Borneolla Malesiassa. Trooppisen puun hankinta on merkittävä tulolähde useissa kehitysmaissa, mutta sademetsien liialliset hakkuut uhkaavat monilla alueilla vaikeuttaa elinkeinon harjoittamista tulevaisuudessa.

dyistä eläimistä ja kasveista jää kotimaahan, osa päätyy erilaisten välikäsien kautta teollisuusmaihin.

Yksi esimerkki on vihreiden leguaanien (*Iguana iguana*) pyynti, joka on monille meksikolaisille tärkeä tulonlähde. Tämä kookas liskolaji on Yhdysvalloissa yksi suosituimmista lemmikkieläimistä – vihreitä leguaaneja on maassa yhteensä 1,5 miljoonaa, mikä tekee siitä Yhdysvaltain toiseksi suosituimman lemmikin, heti koiran jälkeen. Suurin osa Yhdysvalloissa myytävistä leguaaniyksilöistä tuodaan maahan Meksikosta. Pyyntiä säädelään CITES-sopimuksella ja sen nojalla asetetuilla kansallisilla vientikiintiöillä, joiden avulla varmistetaan, että pyyntimäärät pysyvät sellaisissa rajoissa, jotka luonnonvaraisten leguaanien kanta kestää.²⁷ (Suomessa vihreiden leguaanien tuonti ja alkuperä ovat tiukemmin säänneltyjä; tästä tarkemmin sivulla 19.)

Kaikki luonnontuotteilla käytävä kauppa ei kuitenkaan ole kehitysmaiden asukkaille pelkästään hyödyksi. Esimerkiksi trooppisen puutavaran vientituloista valtaosa jää useimmiten eliittiryhmien käsiin, ja vain hyvin pieni osa rahasta päätyy hakuuutyöntekijöille ja paikalliselle väestölle. Ääritapaus ovat laittomat hakuuutyömaat, joita on kansallispuistoissa ja muilla hakkukieltoalueilla. Laittomien hakkuiden työolot ovat usein tavallistakin huonommat ja työturvallisuus heikko, eivätkä paikalliset asukkaat välttämättä saa laittomista hakuista lainkaan taloudellista hyötyä.¹⁷

Lajien uhanalaistuminen nakertaa tulonlähteitä

Monien kaupallisesti käytettyjen lajien kannat ovat kutistuneet, joko liiallisen pyynnin ja keruun takia tai sopivien elinympäristöjen supistuttua, kun lisää maata on raivattu maatalouskäyttöön. Tämä muodostaa uhkan yhtä lailla näiden lajien säilymiselle kuin niistä riippuvaisten elinkeinojen tulevaisuudelle.

Paitsi että lajien uhanalaistuminen heikentää mahdollisuuksia saada niistä rahallista tuottoa, vielä suurempia vaikeuksia kehitysmaiden väestölle aiheuttaa perinteisten, omaan käyttöön hyödynnettyjen kasvi- ja eläinlajien hupeneminen. Maailman terveysjärjestö WHO on arvioinut, että 80 % maailman väestöstä käyttää lääkinnässä perinteisiä, paikallisia lääkekasveja, koska kaupallisia lääkkeitä ei ole saatavilla tai ne ovat liian kalliita. Muun muassa eteläisessä ja itäisessä Afrikassa on havaittu runsaan sadan luonnonvaraisen lääkekasvilajin kantojen vähentyneen vakavasti, koska niiden kysyntä ja keruu ylittävät kasvien luontaisen uusiutumiskyvyn. Kysyntä kasvaa väestön kasvun myötä, mikä jatkossa vaikeuttaa ongelmaa nykyisestään. Mikäli tätä kehitystä ei onnistuta pysäyttämään, seurauksien ennustetaan näkyvän yleisen kansanterveyden heikkenemisenä.

Kestävä luonnonvarojen käyttö on kestävää kansantaloutta

Huomattava osa kehitysmaista sijaitsee trooppisella ilmastovyöhykkeellä. Troopikissa myös luonnon monimuotoisuus on yleensä suurimmillaan. Monissa kehitysmaissa luonnon monimuotoisuus onkin yksi tärkeimmistä rikkauksista, myös taloudellisesti.

Luonnon monimuotoisuuden säilyttäminen kehitysmaissa on välttämätöntä, jotta väestön köyhyttä voitaisiin lievittää. Toisaalta köyhyyden lievittäminen on välttämätöntä, jotta väestön ei olisi hengissä säilyäkseen pakko kuluttaa hupenevia luonnonvarojaan lyhytnäköisillä tavoilla loppuun.

Avainasia luonnon monimuotoisuuden säilyttämisessä on asukkaiden ohjaaminen käyttämään luonnonvarojaan kestävin keinoin. Yksi väline tähän on kansainvälinen sopimus uhanalaisilla eläimillä ja kasveilla käytävän kaupan rajoittamisesta eli CITES-sopimus. Sopimus sallii kaikilla sellaisilla eläin- ja kasvilajeilla käytävän kaupan, joiden kannat ovat siinä määrin runsaat ja uusiutumiskykyiset, että pyynti ei johda kannan kutistumiseen. Vaarantuneiden ja uhanalaisten lajien kauppaa se sen sijaan rajoittaa, jotta nämä lajit olisivat jäljellä ja käytettävissä vielä tulevaisuudessakin.

Yksi onnistuneen kehitysyhteistyön edellytyksistä on, että paikallisen väestön perinteisiä luonnonvarojen käyttötapoja ei pyritä muuttamaan enempää kuin on välttämätöntä. Tärkeää on samoin se, että hankkeet suunnitellaan ja toteutetaan kaikkien asianosaisten yhteistyönä. Esimerkkinä tästä on Nepalissa toteutettu hanke, jolla on onnistuttu vähentämään uhanalaisten eläinten salametsästystä ja metsien polttoa viljelymaaksi. Hankkeen aikana, vuosina 1996–2000, vahvistettiin eri tahojen yhteistyötä salametsästyksen torjumiseksi. Kolmella luonnonsuojelualueella ylläpidettiin yhteensä viittätoista salametsästyksen vastaista partiota. Yleisölle levitettiin tietoa muun muassa elokuvaesitysten ja taidenäyttelyn välityksellä. Hankkeen käynnistäjänä oli Nepalin WWF, mutta hankkeeseen ovat yhtä lailla osallistuneet paikalliset kyläyhteisöt, humanitaariset avustusjärjestöt, muut ympäristöjärjestöt WWF:n ohella, paikalliset hallintoelimet sekä Nepalin ja Intian hallitukset.³³

Kestävälle tasolle vakiinnutetun pyynnin ja keruun lisäksi kehitysmaiden asukkaiden on eräissä tapauksissa mahdollista saada tuloja luonnonvaraisista eläimistään ja kasveistaan tarvitsematta tappaa niitä – nimittäin kehittämällä niiden varaan matkailuelinkeinoja. Hyvin suunniteltu luonnotomakailu merkitsee käytännössä sitä, että paikallinen väestö saa tuloja alueen luonnon säilyttämisestä, jolloin luonnonsuojelusta tulee heille taloudellisesti kannattavaa. Klassinen esimerkki ovat afrikkalaiset kansallispuistot. Ne ovat jo pitkään kehittäneet safarimatkailusta tulonlähdeä,

mikä on tehnyt niiden luonnon säilyttämisen taloudellisesti mahdolliseksi.

Eräs ratkaisu, jolla edistetään samanaikaisesti ympäristön säästämistä ja kehitysmaiden väestön elinkeinon harjoittamista, on kansainvälisen Forest Stewardship Council -järjestön luoma FSC-sertifiointijärjestelmä trooppista puutavaraa varten. Jotta puutavara saa FSC-merkinnän sen on täytettävä tarkat kriteerit sekä metsää säästävien puunkorjuumenetelmien että työntekijöiden työolojen ja työturvallisuuden sekä paikalliselle väestölle koituvan taloudellisen hyödyn osalta.¹⁷

Tutkimustyötä kehitysapuna

CITES-sopimuksen liitteissä ja vuosittaisissa vientikiintiöissä määritellään erittäin yksityiskohtaisesti, kuinka suurta keruuta tai pyyntiä minkäkin kasvi- tai eläinlajin kannat kestävät missäkin maassa, ja mitkä lajit ovat käyneet niin vähiin, että niitä ei tule toistaiseksi kerätä tai pyydystää lainkaan. Tämä tieto on erittäin oleellinen, sillä jotkin perin-

teisesti käytetyt lajit saattavat kestää pyyntiä varsin hyvin, kun taas toiset saattavat olla tosiasiaa jo sukupuuton partaalla. On myös lajeja, joiden kanta on runsas yhdessä maassa, mutta katoamaisillaan toisesta maasta.

Tämä valtava tietomäärä perustuu tarkkoihin tieteellisiin tutkimuksiin lajien nykytilasta. Tutkimuksia jatketaan edelleen: CITES-sopimuksen alaisten lajien tilaa seurataan jatkuvasti, jotta pyyntirajoituksia voidaan muuttaa, jos kannat ovat pienentyneet tai runsastuneet.

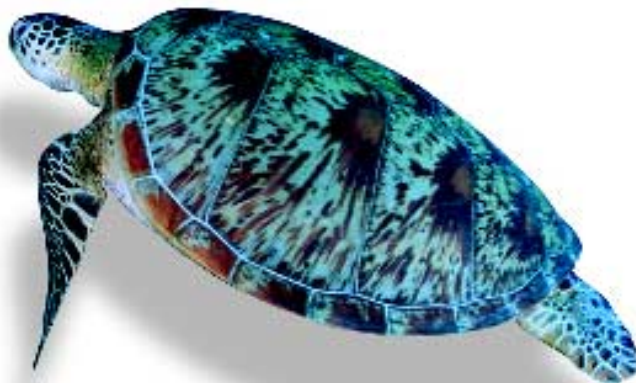
Silloinkin kun tutkimuskohteena ovat kehitysmaissa elävät lajit, näiden tutkimusten rahoittajina ovat usein olleet teollisuusmaissa toimivat tutkimuslaitokset. Monesakaan tapauksessa kehitysmaan omien tutkimuslaitosten rahat ja muut voimavarat eivät olisi riittäneet yhtä yksityiskohtaisten selvitysten tekemiseen. Nämä tutkimukset ovat näin ollen käytännössä konkreettinen kehitysavun muoto: niiden antama tieto antaa mahdollisuuden säädellä kehitysmaiden luonnonvarojen käyttöä sellaiselle tasolle, joka turvaa, että näitä luonnonvaroja riittää vielä tulevienkin sukupolvien hyödynnettäviksi.

Mauritanialaisia kalastajia. Puutavaran hankinta ja kalastus ovat maailman mittakaavassa kaksi ylivoimaisesti tärkeintä luonnonvaraisiin eläimiin tai kasveihin perustuvaa elinkeinoa.

Kuva: WWF-Canon/Mark Edwards

Uhanalaisten lajien kauppa Suomessa

Kuva: WWF-Canon/Jürgen Freund

KULUTTAJAN JA MATKAILIJAN MUISTILISTA

– miten välttyä osallistumasta uhanalaisten lajien kaupan

Yleisin tilanne, jossa suomalainen voi tietämättään tulla käyttäneeksi rahojaan uhanalaisia lajeja tuhoavaan toimintaan ja lisäksi syyllistyä laittomaan maahantuontiin, on matkamuistojen ostaminen ulkomaanmatkoilla. Useissa lomakohteissa on avoimesti kaupan sellaisiakin luonnon-eläimistä ja -kasveista tehtyjä tuotteita, joiden myynti ja Suomeen tuominen ovat vastoin lakia.

Muita tapoja, joilla tavallinen suomalainen kuluttaja voi joutua tietämättään tekemisiin laitonta alkuperää olevien uhanalaisten kasvien ja eläinten kanssa, ovat muun muassa trooppisesta puusta valmistettujen huonekalujen hankkiminen sekä lemmikkipapukaijan, kilpikonnan, käärmeen tai liskon ostaminen. Harvinaisemmista harrastusaloista erityisesti orkideoiden keruu, perhonsidonta ja metsästysmatkailu ovat sellaisia, joissa on syytä olla tietoinen uhanalaisten lajien käyttöä koskevasta lainsäädännöstä.

Seuraavaan on koottu perustietoa siitä, kuinka suomalainen voi välttyä pahentamasta uhanalaisten lajien ahdingkoa. Lisää tietoa – oli kyse sitten matkamuistoista, lemmikkieläimen ostamisesta tai vaikka perhonsidonnasta – saa Suomen ympäristökeskuksesta, puh. (09) 403 000, tai internet-sivulta www.ymparisto.fi/luosuo/lumo/lasu/cites/cites.htm

Ulkomaanmatkojen tuliais ja matkamuistot

Tässä käydään läpi muutamia sellaisia tavallisia matkamuisto- ja tulariesineitä, joita matkailijan on viisasta välttää, koska ne on saatettu valmistaa CITES-sopimuksen suojaamista uhanalaisista eläin- tai kasvilajeista. Hyvin monissa maissa laki kieltää CITES-lajien ja niiden osien

maastaviennin ja maahantuonnin. Tulli voi siksi takavarikoida tällaiset ostokset joko kohdemaasta lähdettäessä tai Suomeen palattaessa. Lisäksi niitä kuljettava matkailija voi saada suuret sakot, joissain maissa jopa vankeutta.

Alla mainituista tuotteista eräät ovat sellaisia, että niiden tuominen Suomeen on tietyissä tapauksissa laillista, mutta vain jos niillä on asianmukaiset paperit. Siksi matkailijan on syytä jo ennen ostopäätöstään olla yhteydessä Suomen ympäristökeskukseen ja tarkistaa, olisiko maahantuonti laillista ja mitä papereita kyseisessä tapauksessa tarvittaisiin.

Korallit ja niistä tehdyt esineet, kuten korallikaulanauhhat, samoin kuin **kotilon- ja simpukankuoret** ja niitä sisältävät koriste-esineet ovat yleistä kauppatavaraa monissa etelän rantalomakohteissa. Osa koralli-, kotilo- ja simpukalajeista on uhanalaisia, ja niillä käytävä kauppa ja rajanylitys niiden kanssa on laitonta.

Käärmeen- tai krokotiilinnahkaiset laukut ja vyöt sekä muut matelijoiden nahasta tehdyt tuotteet ovat EU-maissa enimmäkseen laillista alkuperää. EU:n ulkopuolella sen sijaan on myynnissä sellaisiakin nahkatavaroita, jotka on tehty uhanalaisista lajeista.

Kaikkia **kilpikonnatuotteita** – kuten kilpikonnaöljyä ja kilpikonnan kilvestä tehtyjä esineitä – on syytä välttää, koska osa niistä on peräisin uhanalaisista lajeista.

Täplikkeitä **turkikset** ovat monessa tapauksessa uhanalaisista kissaeläinlajeista. Myös muut turkikset on syytä jättää ostamatta, koska niissäkin voi olla uhanalaisia lajeja. Kuten muissakin matkailijoille tarjottavissa esineissä, myös turkiksissa eläimen laji voi todellisuudessa olla jokin aivan muu kuin mitä myyjä sanoo.

Kuva yllä:
Liemikilpikonna (*Chelonia mydas*) on yksi CITES-sopimuksen suojaamista lajeista. Kaupan ja maahantuonnin rajoitukset koskevat kaikkia suojellusta eläinlajeista tehtyjä tuotteita.

Täytetyt linnut, kilpikonnat, liskot ja monet muut eläimet voivat niin ikään olla uhanalaisia lajeja, joiden kauppa ja maahantuonti on laitonta.

Itämaisen lääketieteen tuotteet, joita Aasiassa on laajalti myynnissä, sisältävät usein uhanalaisten eläinten laittomasti hankittuja osia, kuten sarvikuonon sarvea, tiikerinluuta tai karhunsappea.

Shahtoosh-villasta tehtyjä **hartiahuiveja** voi olla myynnissä erityisesti Aasiassa. Shahtoosh on hyvin kallis villalaatu, jota hankitaan tappamalla erittäin uhanalaisia chiruja eli tiibetanantilooppeja (*Pantholops hodgsonii*).

Trooppisista puulajeista tehtyjä **koriste-esineitä** voi kohdata muun muassa Afrikassa ja Etelä-Amerikassa. Kuten monien muidenkin matkamuistojen kohdalla usein on, myyjä ei välttämättä tiedä mistä puulajista esine on tehty, ja se saattaa olla myös uhanalaista lajia, jolla käytävä kauppa on laitonta.

Norsunluusta ja sarvikuonon sarvista valmistettujen koriste-esineiden sekä **virtahevon hampaiden** osalta lainsäädäntö on erilaista eri maissa. Joissain Afrikan ja Aasian maissa niiden myynti on rajoitetusti sallittua, mutta useissa muissa maissa niiden maahantuonti on kuitenkin kiellettyä.

Mursun hampaista, hylkeiden luusta ja muista merinisäkkäiden osista tehtyjä **koriste-esineitä** on myynnissä etenkin Yhdysvalloissa ja Kanadassa. Niiden myynti on kuitenkin laillista vain silloin, kun valmistajina ja myyjinä ovat alkuperäisväestöön kuuluvat käsityöläiset.

Valaanlihaakin matkailijat yrittävät joskus tuoda Suomeen, erityisesti Pohjois-Norjasta palatessaan, mutta sen maahantuonti on kiellettyä. **Valaiden hampaista ja luista tehtyjen koriste-esineiden** tuonti sen sijaan on sallittua, jos niille on etukäteen hankittu tuontilupa.

Eläviä kasveja, kuten orkideoja ja kaktuksia, ei kannata ostaa ulkomaanmatkoilta. Luonnosta kerätyt yksilöt voivat olla uhanalaista lajia ja laittomia.

Vastaavasti matkailijan ei pidä ostaa mitään eläviä eläimiä, vaikka niitä on houkuttelevasti tarjolla monien maiden toreilla – niin kaukomaiden lomakohteissa kuin tutussa Tallinnassakin. Muun muassa linnut, kilpikonnat ja liskot voivat olla laitonta alkuperää.

Huonekalu- ja sisustusmateriaalina trooppinen puu

Suomalaisissa huonekaluliikkeissä myytävistä puutarhakuulusteista suurin osa on nykyään valmistettu trooppisista sademetsäpuulajeista. Puutarhahuonekalujen lisäksi trooppista puuta käytetään toisinaan myös parketeissa ja muissa sisustusmateriaaleissa, veneiden sisustuksessa sekä eräissä tapeteissa ja grillibriketeissä.

Usein liikkeessä ilmoitetaan materiaaliksi vain ”kova-puu”, jota käytetään yleiskäsitteenä kymmenille eri puulajeille – joista osa on uhanalaisia. Muun muassa mahonki (*Swietenia macrophylla*) kuuluu niihin uhanalaisiin puulajeihin, joilla käytävän kaupan laajuutta rajoitetaan CITES-sopimuksella.

Suomessa laillisesti myytävän puuhuonekalun raaka-aineena voi olla myös laittomilta hakkuutyömailta kaadetua puutavaraa. Monissa maissa laittomat hakkuut ovat yleisiä, ja sen jälkeen kun puutavara on kulkenut muutama välikäden kautta, seuraava ostaja ei enää aavista sen olevan laitonta alkuperää. Aiheesta lisää sivulla 23.

Puuhuonekalujen ja muiden puutuotteiden yhteydessä näkee usein erilaisia merkintöjä ja selostuksia puutavaran

Kuva: WWF/UNEP/TOPHAM/Jacob Jasinski

Trooppista sademetsää Puerto Ricossa. Trooppisen puun hankintamenetelmissä on suuria eroja. Ainoa kansainvälinen puolueeton merkintäjärjestelmä, jonka perusteella kuluttaja voi luottaa puun olevan hankittu metsiä säästävällä tavalla, on Forest Stewardship Councilin myöntämä FSC-merkintä.

ympäristöä säästävistä alkuperästä – esimerkiksi väitteitä, että jokaista kaadettua puuta kohti on istutettu uusi puu. Hyvin monet näistä merkinnöistä ovat tarkemmissa tutkimuksissa osoittautuneet harhaanjohtaviksi tai kokonaan perättömiksi.

Tällä hetkellä maailmassa toimii vain yksi luotettavasti dokumentoitu kansainvälinen puutavaran ympäristömerkintäjärjestelmä: kansainvälisen puolueettoman valvontaelimen Forest Stewardship Councilin myöntämä FSC-merkintä. Myös suomalaiselle kuluttajalle, joka on hankkimassa trooppisesta puusta valmistettua tuotetta, FSC-merkittyjen tuotteiden valitseminen on ainoa keino varmistaa, että tuotteen raaka-aineen hankinta ei ole vaarantanut uhanalaisten lajien elinmahdollisuuksia.

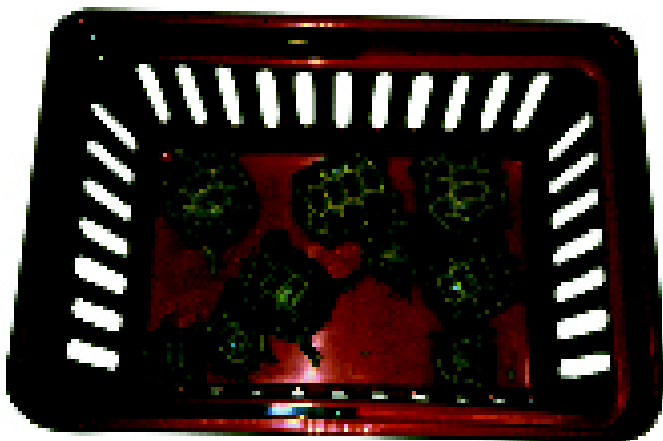
Lemmikkiä ostamassa

Suomessa myytävät lemmikkieläimet ovat yleensä laillista alkuperää, mutta liikkeellä on jonkin verran myös luonnosta laittomasti pyydystettyjä, Suomeen salakuljetettuja eläimiä. Siksi on tärkeää, että jokainen, joka on ostamassa EU:n CITES-asetuksen A-liitteen suojaamaan eläinlajeihin kuuluvaa lemmikkiä, vaatii myyjältä kirjallisen CITES-todistuksen, joka osoittaa, että eläin on joko vankeudessa syntynyt tai luonnosta laillisesti pyydystetty. Jos CITES-asetuksen A-liitteeseen kuuluvan eläimen mukana ei seuraa CITES-papereita, tällaista eläintä ei pidä koskaan ostaa.

CITES-lajeja ovat muun muassa kaikki muut papukaijat paitsi undulaatti (*Melopsittacus undulatus*), neitokakadu eli nymfipapukaija (*Nymphicus hollandicus*) sekä aleksanterinkaija (*Psittacula krameri*). Kilpikonnista CITES-lajeja ovat muun muassa kaikki maakilpikonnat (*Testudiniidae*), käärmeistä muun muassa kaikki boat (*Boidae*) sekä liskoista muun muassa iguaani eli vihreä leguaani (*Iguana iguana*) sekä kaikki kameleontit (*Chamaeleonidae*). Lisää aiheesta sivulla 22.

Kuva: Veijo Miettinen

Kuva: WWF-Canon/Michel Roggo

Broughtonia-sukuun kuuluva orkidealaji, jota esiintyy vain Kuubassa Guanahacabibesin alueella. Orkideoja pyritään suojelemaan kaupankäynnin rajoituksilla, jotta kasvikauppiat eivät keräisi harvinaisia lajeja luonnosta sukupuuttoon.

Orkideaharrastus

Orkideaharrastajille oleellinen tieto on, että kaikki orkidealajit, orkideoiden osat ja orkideoista valmistetut tuotteet ovat CITES-sopimuksen suojaamia.

Osa orkidealajeista kuuluu EU:n CITES-asetuksen A-lajiliitteeseen, osa B-liitteeseen. A-liitteen orkideojen kauppa on sallittua vain, jos yksilöt ovat keinotekoisesti viljeltyjä. B-liitteeseen kuuluvien orkidealajien kauppa on rajoitusti sallittua silloinkin, kun yksilöt on otettu luonnosta. Kummassakin tapauksessa tuonti Suomeen EU:n ulkopuolelta edellyttää aina lähtömaasta saadun kirjallisen CITES-vientiluvan tai jälleenvientitodistuksen sekä Suomen viranomaisten kirjoittaman tuontiluvan. Lupa tarvitaan myös silloin, kun tuotavat orkideat on tarkoitettu vain omaan käyttöön eikä myyntiin. Lisää orkideoista sivulla 24.

Perhonsidonta

Perhonsidonnan harrastajien käyttämistä karvoista ja höyhenistä osa on peräisin uhanalaisista CITES-lajeista. Näitä karvoja ja höyheniä ostettaessa on aina vaadittava myyjältä CITES-todistus, joka osoittaa tavaran olevan laillista alkuperää.

Perhonsidonnassa käytettäviä CITES-lajeja ovat muun muassa saukko (*Lutra lutra*), karhu (*Ursus arctos*), susi (*Canis lupus*), ilves (*Lynx lynx*), monet flamingot (*Phoenicopterus spp.*), silkkihaikara (*Egretta garzetta*), viidakko-kukko (*Gallus sonneratii*), kaulustrappi (*Chlamydotis undulata*), isotrappi (*Otis tarda*), pikkutrappi (*Tetrax tetrax*) sekä hyvin monet haukka- ja pöllölajit.

Nämä nelivarvaskilpikonnat (*Testudo horsfieldii*) takavarikoitiin, kun niitä yritettiin salakuljettaa Suomeen.

Kuva: WWF-Canon/Michel Gunther

Karhu (*Ursus arctos*) heinäkuuisessa auringonpaisteessa. Karhu on EU:n CITES-asetuksen A-liitteeseen kuuluva laji, mikä merkitsee, että kaikki karhunlihan, karhunaljosten ja muiden karhun osien kauppa sekä Suomen sisällä että rajojen yli on luvanvaraista.

Metsästysmatkailu ulkomaille

Jos metsästyksen harrastaja suunnittelee metsästysmatkaa ulkomaille, on selvitettävä etukäteen, onko metsästettävien lajien joukossa CITES-lajeja. CITES-sopimukseen kuuluvia lajeja ovat muun muassa karhu (*Ursus arctos*), susi (*Canis lupus*), ilves (*Lynx lynx*), saukko (*Lutra lutra*) sekä muun muassa monet afrikkalaiset metsästäjien suosimat eläimet. Jotta metsästetyt CITES-eläimet saa tuoda Suomeen, niille on hankittava etukäteen tarvittavat vienti- ja tuontiluvat.

Vastaavasti silloin, kun Suomessa metsästettyjä CITES-lajeihin kuuluvia eläimiä ollaan viemässä ulkomaille, niille on hankittava etukäteen vienti- ja tuontiluvat.

LAILLINEN JA LAITON KAUPPA SUOMESSA

– takavarikkoja ja oikeusjuttuja

Uhanalaisilla eläimillä ja kasveilla käytävää kauppaa on Suomessa melko vähän – niin laillista kuin laitontakin. Suomenkin tullissa joudutaan silti lähes joka vuosi takavarikoimaan laittomasti maahantuotuja eläimiä, kasveja tai niistä tehtyjä tuotteita.

Useissa muissa maissa – myös EU-maissa – salakuljetusta ja laitonta kauppaa esiintyy selvästi enemmän. EU-maista erityisesti Hollannissa jää kiinni paljon salakuljetettuja eläviä eläimiä, Saksassa taas joudutaan takavarikoimaan erityisen paljon uhanalaisista lajeista tehtyjä tuotteita. Tilastotietoa paljastuneista salakuljetustapauksista eri EU-maissa on sivulla 32.

Laillinen liikenne: lupapapereita karhunlihalle, papukaijoille...

Lailliseen tuontiin, vientiin ja maan sisäiseen kauppaan on Suomessa vuosittain haettu ja myönnetty noin 200 lupaa. Luvat myöntävänä viranomaisena toimii Suomen ympäristökeskus. (Suomalaisesta lainsäädännöstä sekä siitä, milloin eläinten, kasvien ja tuotteiden tuontiin luvat tarvitaan, kerrotaan tarkemmin sivulla 18.)

Luvallinen liikenne on käsittänyt muun muassa krokotiilinnahkatuotteiden maahantuontia sekä Virosta ja Venäjältä metsästysmuistoina tuotuja karhunaljoja. Suomessa kaadettujen karhujen lihan ja taljojen myyntiin tarvitaan niin ikään lupa, myydään niitä sitten Suomen sisäpuolella tai ulkomaille, ja näitä lupia haetaan ja myönnetään vuosittain joitain kymmeniä. Eläintarhojen väliset eläinten vaihdot ja luontoonpalautusohjelmat tarvitsevat myös tuonti- ja vientiluvat silloin, kun kyseessä on CITES-sopimukseen sisältyvä uhanalainen laji.

Eräs suuri tuonti- ja vientilupien hakijaryhmä ovat ne yksityiset ihmiset, jotka ovat muuttamassa Suomeen tai Suomesta pois ja joilla on mukanaan lemmikkieläin, joka kuuluu johonkin EU:n CITES-asetuksen A-liitteen lajiin. Tällaisia ovat muun muassa monet papukaija-, kilpikonna-, käärme- ja liskolajit. Lisäksi Suomen sisäisessä kaupassa liikkuu jonkin verran sellaisia CITES-lajeihin kuuluvia lemmikkejä, jotka ovat syntyneet Suomessa. Näille yksilöille Suomen ympäristökeskus kirjoittaa ns. CITES-todistuksen, jolla eläimen myyjä voi osoittaa ostajalle, että eläin on laillista alkuperää.

Salakuljetuksia ja takavarikkoja

Suomeen on yritetty tuoda laittomasti muun muassa karhun- ja sudentaljoja, täytettyjä kilpikonnia ja liskoja, kilpikonnien kilpiä ja linnunmunia. Myös elävien eläinten, kuten papukaijosten ja kilpikonnien, salakuljettajia jää silloin tällöin kiinni.

Eräs esimerkki salakuljetustapauksesta on elokuulta 2001, jolloin tulli löysi Helsinki-Vantaan lentoasemalla erään Malesiasta Hongkongin kautta tulleen, Amsterdamiin Hollantiin matkalla olleen transit-matkustajan matkatavaroista 11 elävää liskoja. Liskoista kymmenen oli CITES-sopimuksen alaisia madagaskarinpäivägekkkoja (*Phelsuma madagascariensis*), eikä niillä ollut vientilupaa lähtömaastaan eikä myöskään tuontilupaa.²⁶

Ilmi tulleista salakuljetusyrityksistä seuraa aina salakuljetetun eläimen, kasvin tai tavaran takavarikointi sekä lisäksi oikeudenkäynti, joka johtaa useimmiten sakkorangaistukseen. Yleensä Suomessa paljastuneet salakuljetustapaukset käsitellään suomalaisissa tuomioistuimissa, mutta joskus salakuljettajien kansainvälinen liikkuminen edellyttää kansainvälistä viranomaistoimintaa. Kun Amsterdamiin matkanneet liskot olivat paljastuneet Helsinki-Vantaalla, tulli ja Suomen ympäristökeskus ottivat yhteyttä Hollannin viranomaisiin, ja asia päätettiin siirtää heidän käsiteltäväkseen. Matkustajan saapuessa Amsterdamiin liskot takavarikoitiin, ja hänelle määrättiin vielä samana päivänä sakot, jotka nykyrahassa vastaavat noin 3 700 euroa.²⁶

Suurin Suomessa salakuljetuksesta langetettu rangaistus on ollut vuosi ehdollista vankeutta. Se määrättiin vuonna 1995, järjestäytyneen rikollisuuden piirissä toimineelle naiselle, joka oli osallistunut uhanalaisien lintulajien munien salakuljettamiseen. Tapauksen yhteydessä takavarikoitiin 110 linnunmunaa, jotka kuuluivat muun muassa kolmelle petolintulajille: keisararikotkalle (*Aquila heliaca*), arohiirihaukalle (*Buteo rufinus*) ja tuulihaukalle (*Falco tinnunculus*). Salakuljettaja tuomittiin lisäksi maksamaan valtiolle korvauksena niiden lintuyksilöiden rahallinen arvo, jotka munienkerääjien takia olivat kuolleet jo sikiöinä munissa. Korvaussumma oli 25 000 euroa, mikä on samalla korkein korvaussumma, mitä Suomessa on langetettu CITES-sopimuksen rikkomiseen liittyvästä luonnonsuojelurikoksesta.²

Lisää esimerkkejä suomalaisista takavarikotapauksista on koottu sivulle 31.

Suuntaus tulevaisuudessa näyttäisi olevan, että salakuljetustapaukset Suomessa ovat pikemminkin vähenemään kuin lisääntymään päin, arvioi biologi Veijo Miettinen Suomen ympäristökeskuksesta. Syynä on muun muassa Venäjän taloudellisen tilanteen jonkinasteinen koheneminen, joka vähentää tarvetta rahan hankkimiseen tällaisiin keinoihin.²⁷

Miettinen muistuttaa, että täsmällistä kuvaa nykytilanteestakaan on mahdotonta saada, koska kaikki salakuljet-

tajat eivät paljastu. Oletettavasti Suomea esimerkiksi käytetään salakuljetettavan tavaran kauttakulkumaana EU:n itäpuolelle. Viime vuosina lähes kaikki ilmi tulleet salakuljetustapaukset ovat olleet vain tuontia Suomeen, mutta Miettinen pitää mahdollisena, että Suomen kautta kulkee silti transit-kuljetusten mukana laittomasti esimerkiksi karhunlihaa tai linnunmunia.²⁷

LAINSÄÄDÄNTÖ SUOMESSA

– lait, luvat ja viranomaiset

Suomi allekirjoitti CITES-sopimuksen vuonna 1976. Siitä lähtien kaikkien CITES-sopimuksen alaisten eläin- ja kasvilajien, niiden osien ja niistä valmistettujen tuotteiden maahantuonti ja maastavienti ovat olleet sallittuja vain, jos niihin on asianmukaiset, kirjalliset viranomaisten luvat.

Eräiden lajien osalta lainsäädäntömme on ollut tiukempikin kuin CITES-sopimus edellyttää. Papukaijosten maahantuonti oli kokonaan kiellettyä vuoteen 1989 saakka, ja matelijoiden (kilpikonnien, käärmeiden ja liskojen) maahantuonti oli vastaavasti kiellettyä vuoteen 1995 saakka. Nykyään papukaijosten ja matelijoiden maahantuonti on sallittua sillä ehdolla, että niillä on vaadittavat CITES-luvat.

CITES-lajeja koskevaan lainsäädäntöön tuli uusia täsmennyksiä vuonna 1997, jolloin astui voimaan EU:n niin kutsuttu CITES-asetus. Se suojelee eräitä lajeja tiukemmin kuin alkuperäinen CITES-sopimus. Toinen uudistus oli, että kaikkein uhanalaisimpien lajien osalta EU:n CITES-asetus säätelee myös EU-maiden sisällä tapahtuvaa kauppaa, kun taas alkuperäinen CITES-sopimus koskee pelkästään valtioiden rajojen yli tapahtuvaa liikennettä.

Kussakin maassa CITES-säädösten noudattamista valvovat maan omat viranomaiset. Suomessa CITES-asiat kuuluvat muun muassa Suomen ympäristökeskuksen, tullin ja poliisin vastuulle.

Suomen ympäristökeskus on asiantuntijaviranomainen, joka muun muassa tiedottaa yleisölle, vastaa kysymyksiin ja myöntää kaikki tarvittavat CITES-luvat eli vienti-, tuonti- ja jälleenvientiluvat sekä kirjoittaa CITES-todistuksen laillista alkuperää oleville yksilöille – esimerkiksi Suomessa syntyneille, CITES-asetuksen A-liitteeseen kuuluville lemmikkieläimille.

Tullin velvollisuuksiin kuuluu valvoa tuontia, vientiä, jälleenvientiä ja transit- eli kauttakulkuliikennettä sekä takavarikoida ne eläimet, kasvit ja tuotteet, joilta puuttuu asianmukaiset luvat. Poliisi antaa virka-apua tarvittaessa.

Kaikkissa CITES-lajeihin, lupiin, todistuksiin ja muihin CITES-asioihin liittyvissä kysymyksissä lisätietoja saa Suomen ympäristökeskuksesta, puh. (09) 403 000, tai internetistä: www.ymparisto.fi/luosuo/lumo/lasu/cites/cites.htm

Milloin tarvitaan tuonti- tai vientilupa?

CITES-sopimuksen suojaamia eläinlajeja on yhteensä noin 6 000 ja kasvilajeja noin 22 000. Jos tiedossa on lajin tieteellinen nimi, internet-sivulta www.cites.org/eng/resources/species.html voi tarkistaa, onko laji CITES-sopimuksen alainen.

CITES-sopimuksen alaisia eläimiä ovat linnuista muun muassa monet tukaani-, kolibri-, papukaija-, haukka- ja pöllölajit, nisäkkäistä muun muassa monet apina-, kissaeläin- ja valaslajit, matelijoista muun muassa monet kilpikonna-, käärme- ja liskolajit ja selkärangattomista eläimistä muun muassa monet korallit. Kasveista CITES-sopimukseen kuuluvat muun muassa kaikki orkideat, monet kaktukset ja käpypalmut sekä eräät trooppiset puulajit.

CITES-luvat tarvitaan sekä silloin, kun rajan yli ollaan kuljettamassa eläviä eläimiä tai kasveja, että silloin, kun kyseessä on tapettu yksilö, sen osa tai sitä sisältävä tuote. Tavallisimpia tilanteita, joissa CITES-säännöt on otettava huomioon, ovat uhanalaisista lajeista valmistettujen matkamuijosten maahantuonti (esimerkiksi norsunluuta, sarvikuonon sarvea, kilpikonnanluuta, käärmeennahkaa tai koralleja sisältävät esineet), eräiden lemmikkieläinten ja koristekasvien maahantuonti, paluu metsästysmatkalta ulkomailta sekä muutto ulkomaille tai ulkomailta Suomeen silloin, kun perheeseen kuuluu CITES-sopimuksen alainen lemmikkieläin.

Rajan ylityksen lisäksi CITES-lupa tarvitaan silloin, kun EU:n CITES-asetuksen tarkimmin suojelemissa lajeja myydään maan sisällä. Esimerkiksi karhunlihan myyntiin tarvitaan aina kirjallinen CITES-lupa.

Tarvittavien lupien laatu riippuu siitä, kuinka uhanalainen laji on kyseessä, eli mihin EU:n CITES-asetuksen neljästä liitteestä se kuuluu. Pääsääntöisesti jako on seuraava: Tarkimmin suojelluille A- ja B-liitteiden lajeille tarvitaan CITES-todistus eli osoitus yksilön laillisesta alkupe- rästä, vientilupa lähtömaasta ja tuontilupa kohdemaahan. C- ja D-liitteiden lajeista on tehtävä tuonti-ilmoitus, minkä lisäksi C-liitteen lajilla on oltava lähtömaasta vientilupa tai alkuperätodistus. Henkilökohtaiseen käyttöön (ei siis myyntiin) tarkoitettujen esineiden maahantuontisäädökset ovat eräiltä osin erilaiset.

Kirjalliset luvat on esitettävä tullissa, kun CITES-lajiin kuuluvan yksilön tai esineen kanssa siirrytään rajan yli. Lisäksi on otettava huomioon, että EU:n ulkopuolelta tuottaessa tai EU:n ulkopuolelle vietäessä saa käyttää vain tiettyjä rajanylityspaikkoja. Eläinten ja eläinperäisten tuotteiden osalta nämä ovat Helsingin satama, Helsinki-Vantaan lentoasema, Vaalimaa, Kilpisjärvi ja Raja-Jooseppi. Kasvien osalta sallitut rajanylityspaikat ovat Helsingin satama, Helsinki-Vantaan lentoasema, Turku ja Vaalimaa.

Kun Suomen sisällä myydään sellaista eläin- tai kasviyksilöä tai siitä tehtyä tuotetta, joka vaatii CITES-luvan, myyjän on aina annettava ostajalle kirjallinen CITES-todistus. Tällaisia ovat esimerkiksi lemmikkieläimistä kaikki maakilpikonnat ja monet liskot, käärmeet ja papukaijat, elottomista esineistä muun muassa karhunliha ja -taljat.

CITES-luvat ja todistukset myöntää Suomen ympäristökeskus. Luvan viranomaiskäsitte- ly kestää yleensä noin kaksi viikkoa. Suomen ympäristökeskuksesta voi myös kysyä lisätietoja kaikissa CITES-asioissa.

Kuva: WWF-Canon/André Bärtschi

10

esimerkkiä laittomasta kaupasta ja sen seurauksista

TIIKERI JA SARVIKUONOT

– sukupuuuttoon lääkepurkissa?

Perinteisessä itämaisessä lääkinnässä on käytetty vuosituhansien ajan villieläinten ruumiinosia, muun muassa tiikerin (*Panthera tigris*) ja kaikkien sarvikuonolajien. Sarvikuonon osat ovat yleisimmin peräisin Aasian kolmesta omasta lajista – intiansarvikuonosta (*Rhinoceros unicornis*), jaavansarvikuonosta (*Rhinoceros sondaicus*) tai sumatransarvikuonosta (*Dicerorhinus sumatrensis*) – mutta ne voivat olla myös jommastakummasta afrikkalaisesta sarvikuonolajista, leveähuulisarvikuonosta (*Ceratotherium simum*) tai suippohuulisarvikuonosta (*Diceros bicornis*).

Kuva: WWF/Henry Ausloos

1

Erityisen suosittuja rohtojen raaka-aineita ovat tiikerin luu ja sarvikuonon sarvi. Jauhettua tiikerin luuta käytetään reuman ja monien muiden sairauksien lääkinnässä, ja tiikerin peniksestä valmistetaan seksuaalisuutta kohottavaksi uskottuja rohtoja. Sarvikuonon sarvijauheen uskotaan myös lisäävän miesten seksuaalista kykyä, minkä lisäksi sillä yritetään lääkittää myös muun muassa epilepsiaa, kuumetta ja aidsia.

Perinteisen lääkinnän arvostus on korkealla yhä nykyäänkin. Esimerkiksi Japanissa oli vielä 1990-luvun lopulla myynnissä tiikerinpeniksestä tehtyjä pillereitä, ja purkillisen hinta oli noin 27 000 euroa. Kysyntä ei rajoitu pelkästään Aasiaan, vaan myös Euroopassa ja Pohjois-Amerikassa on laajalti myynnissä itämaisen lääketieteen tuotteita, jotka sisältävät muun muassa tiikerin ruumiinosia.

Sekä tiikeri että kaikki sarvikuonolajit kuuluvat CITES-sopimuksessa lajiliitteeseen I, mikä merkitsee, että kaikki kansainvälinen kauppa niillä on kielletty. Tästä huolimatta niitä salametsätetään ja salakuljetetaan edelleen.

Tiikerien ja sarvikuonojen suojelemiseksi on koettu monia keinoja, joista osa on ollut menestyksellisiä. Intiassa ja Nepalissa kansainvälinen ympäristöjärjestö WWF on perustanut tiikerien salametsästyksen vastaisia partioita, jotka ovat osoittautuneet tehokkaiksi. Sarvikuonokantoja taas on saatu hiukan elvytettyä suojelualueiden avulla. Esimerkiksi Koillis-Intian Kazirangassa oli jäljellä vain muutama intiansarvikuono, kun alue julistettiin kansallispuistoksi vuonna 1908. Nykyään Kazirangassa elää jo yli 1 500 sarvikuonoa. Kun Nepalissa perustettiin Chitwanin laaksoon suojelualue vuonna 1973, alueella eli alle sata intiansarvikuonoa, mutta sittemmin määrä on kuusinker- taistunut.

Sekä tiikerien että sarvikuonojen tulevaisuutta uhkaavat silti yhä elinympäristöjen kutistuminen metsien hakkuiden ja asutuksen levittäytymisen takia – ja salametsästyksen, jota harjoitetaan ansoilla, ampumalla, keihäillä ja myrkyillä. Salametsästyksen on kaikkein suurin tiikerien ja sarvikuonojen säilymistä vaarantava tekijä. Sen tulevaisuus taas riippuu viime kädessä rohtojen kysynnästä.

Tärkeä edistysaskel oli Kiinassa vuonna 1993 säädetty tiikeri- ja sarvikuonoperäisten rohtojen myyntikielto. Vuosina 1994–1996 kansainvälinen TRAFFIC-järjestö teki selvityksen myyntikiellon vaikutuksista haastattelemalla useita satoja kiinalaisia apteekkareita, torimyyjiä ja muita rohdoskauppiaita. Osoittautui, että runsas puolet haastatelluista oli tietoisia myyntikiellosta. Osa heistä oli kuitenkin kysyttäessä valmiita toimittamaan tiikeri- tai sarvikuonotuotteita kiellosta huolimatta. Alle kymmenen prosenttia kaupoista ja apteekeista ja alle viisi prosenttia torimyyjiä piti tiikeri- ja sarvikuonotuotteita avoimesti myynnissä.

Selvityksessä havaittiin myynnin vähentyneen kieltoa edeltävistä ajoista. Huolestuttavaa on kuitenkin, että myyntiä yhä on tässä maailman runsasväkisimmässä maassa, jonka 1,3 miljardista asukkaasta huomattava osa perustaa terveydenhoitonsa joko kokonaan tai osittain perinteisen itämaisen lääketieteen varaan. Tämän kysynnän luoma paine on paljon suurempi kuin mihin maailman jäljellä olevat tiikeri ja sarvikuonot riittävät. Sekä TRAFFIC:in selvitys että WWF:n heinäkuussa 2002 julkistama tutkimus osoittavat, että niin tiikeri kuin kaikki kolme aasialaista sarvikuonolajia ovat vakavassa vaarassa kuolla luonnosta sukupuuttoon, mikäli niiden ruumiinosien kysyntä itämaisen lääketieteessä ei vähene.^{7,8, 21}

AFRIKANNORSU

– *norsunluuteollisuus siirtyy maan alle*

Kalliiden, taidokkaasti kaiverrettujen koriste-esineiden raaka-aineena käytettävä norsunluu on peräisin norsun pitkistä, eteenpäin sojottavista syöksyhampaista. Norsunluun kysyntä on vuosikymmenten ajan ollut yksi suurimmista syistä afrikannorsun (*Loxodonta africana*) metsästyksen, joka on romahduttanut norsujen määrän murto-osaan alkuperäisestä. Metsästyksen ovat kannustaneet myös ihmisten ja norsujen väliset konfliktit. Norsujen ilmaantumisen pelloille ruokailemaan voi tuhota koko sadon. Lisäksi norsujen elinmahdollisuuksia on heikentänyt niiden elinympäristöjen kutistuminen, kun asutus ja maanviljelys leviävät uusille alueille.

Tärkeä edistysaskel norsujen suojelussa oli kansainvälinen norsunluun myyntikielto, joka astui voimaan vuonna 1989. Se on hillinnyt norsujen metsästystä siinä määrin, että norsukannan jyrkän alamäen jatkumisesta ei enää ole pelkoa.

Nykyään afrikannorsujen metsästys ja norsunluun vieminen yli valtioiden rajojen on CITES-sopimuksen nojalla pääsääntöisesti kielletty, mutta muutamia poikkeuksia on. Afrikan maista muun muassa Botswanassa, Namibiassa, Zimbabwe ja Etelä-Afrikassa norsujen metsästys ja norsunluun rajoitettu maastavienti on nykyään sallittua. Intianorsun (*Elephas maximus*) osalta kaupankäynti on sen sijaan kokonaan kielletty.

Tiukat norsunluun kaupan ja maastaviennin rajoitukset ovat vähentäneet norsuihin kohdistuvaa metsästyspainetta, mutta ongelma ei ole kokonaan ratkennut. Arviolta 80 % maailmalla nykyään myynnissä olevasta norsunluusta on peräisin salametsästyksestä.

Salametsästys ja salakuljetus jatkuvat niin kauan kuin tuotteella on kysyntää. TRAFFIC julkisti heinäkuussa 2002 raportin tutkimuksesta, jossa oli selvitetty norsunluun markkinatilannetta Kiinassa. Osoitautui, että norsunluun ja muiden norsutuotteiden kysyntä ja kauppa ovat yhä vilkkaita. Kiinassa on perinteisesti ollut laaja norsunluuta kaivertavien käsityöläisten ammattikunta, ja nykyään norsunluun kaiverruksen uskotaan tapahtuvan edelleen pienten perheyritysten voimin, mutta nyt ne toimivat laittomasti ja ”maan alla”.

Erityisesti varakkaimpien kiinalaisten keskuudessa norsunluutuotteet ovat edelleen haluttuja. Vauraimmat kaupungit, kuten Shanghai, Guangzhou ja Beijing ovat nykyään kiina-

laisen norsunluukaupan keskuksia. Viranomaiset valvovat tilannetta varsin tehottomasti, ja kun lisäksi Kiinan väestön keskimääräinen ostovoima on kasvussa, norsunluulla käytävä kauppa todennäköisesti jatkossa yhä vilkastuu.

Myös monissa muissa norsunluun kauppaa perinteisesti harjoittaneissa valtioissa on edelleen tavaraa liikkeellä. Yksi esimerkki on Taiwan, jossa norsunluun ostaminen ja myyminen maan sisällä on ollut rajoitetusti sallittua vuodesta 1995 alkaen. Taiwan ei ole allekirjoittanut CITES-sopimusta, koska maan kireät poliittiset suhteet Kiinaan estävät sitä liittymästä osaksi samaa sopimusjärjestelmää Kiinan kanssa, mutta Taiwanin omaan lainsäädäntöön on kuitenkin sisällytetty CITES-säädöksiä vastaavat kaupan rajoitukset samojen eläin- ja kasvilajien osalta, joita CITES-sopimus suojaa. TRAFFIC:in teettämässä selvityksessä ilmeni, että norsunluun myynti Taiwanissa on vähentynyt viime vuosina, mutta monissa kauppoissa on silti yhä tarjolla norsunluuveistoksia ja muita esineitä. Sallitun myynnin lisäksi esiintyy laitonta myyntiä ja salakuljetusta. Viime vuosina Taiwanin tulliviranomaiset ovat takavarikoineet huomattavia määriä salakuljetettua norsunluuta, mutta TRAFFIC arvioi takavarikkojen lisääntymisen saattavan johtua pikemminkin Taiwanin tulliviranomaisten tehostuneesta valvonnasta kuin siitä, että salakuljetetun norsunluun määrä olisi tosiasiaassa kasvanut.³¹

Norsunluun kansainvälisen myyntikiellon ja muiden suojelutoimien ansiosta norsujen tulevaisuus näyttää nykyään valoisammalta kuin vielä kymmenisen vuotta sitten. Tämä afrikannorsuemo ja poikanen elävät melko turvallisesti Manyara-järven kansallispuistossa Tansaniassa.

Kuva: WWF-Canon/Frederick J. Weyerhäuser

2

PAPUKAIJAT JA KILPIKONNAT

– lemmikkien alkuperää jäljittämässä

Papukaijojen ja muiden eksoottisten lemmikkilintujen, kilpikonniin, käärmeiden, liskojen ja sammakkoeläinten maahantuonnista Suomessa oli pitkään voimassa tiukempi lainsäädäntö kuin mitä CITES-sopimuksen vähimmäisvaatimukset edellyttivät. CITES-sopimuksen alaisten lintu- ja matelijalajien maahantuonti Suomeen oli kokonaan kiellettyä vuodesta 1976 alkaen, jolloin Suomi allekirjoitti CITES-sopimuksen. Sitten Suomen omia säädöksiä on muutettu: vuodesta 1989 alkaen on ollut sallittua lintujen maahantuonti ja vuodesta 1995 alkaen myös kilpikonniin, käärmeiden, liskojen ja sammakkoeläinten – edellyttäen, että eläimillä on tarvittavat CITES-todistukset ja tuontiluvat.

CITES-sopimuksen alaisia lajeja ovat muun muassa useimmat lemmikkipapukaijalajit, kuten harmaapapukaija (*Psittacus erithacus*), keltatöyhtökakadu (*Cacatua sulphurea*), valkokakadu (*Cacatua alba*) sekä kaikki amasonilajit (*Amazona spp.*) ja aralajit (*Ara spp.*). Samoin kaikki Suomessa lemmikkeinä pidettävät maakilpikonnat: nelivarvaskilpikonna (*Testudo horsfieldii*), kreikankilpikonna (*Testudo hermanni*) ja espanjankilpikonna (*Testudo graeca*).

Papukaijoja on saatu kokoneiden harrastajien hoidossa lisääntymään Suomessakin, mutta lemmikkeinä pidetyt maakilpikonnat ovat lähes sataprosenttisesti rajojemme ulkopuolella syntyneitä. Vain äärimmäisen harvinaisissa poikkeustapauksissa on maakilpikonnia saatu lisääntymään Suomessa. Käytännössä tämä merkitsee, että kaikki vuosina 1976-1994 Suomen lemmikkieläinmarkkinoille ilmes-tyneet uudet maakilpikonnyksilöt olivat salakuljetettuja.

Salakuljetustapauksia tulee harvakseltaan ilmi edelleen, ja paljastuneet tapaukset ovat luonnollisesti vain osa kaikista yrityksistä. Esimerkiksi syyskuussa 1997 tullivirkailijat löysivät Helsinki-Vantaan lentokentällä venäläisen merimiehen matkatavaroista neljä elävää harmaapapukaijaa. Lintujen päät oli peitetty hupulla, joka oli teipattu tiukasti pään ympärille, niin että linnut pystyivät häidin tuskin hengittämään. Mies oli tuonut linnut laivalla Norsunluurannikolta Afrikasta ja oli aikeissa jatkaa niiden kanssa lentäen Venäjälle. Harmaapapukaija kuuluu EU:n CITES-asetuksen lajiliitteeseen B, mikä tarkoittaa, että rajan yli tuotavilla eläimillä on oltava CITES-todistus osoituksena eläimen laillisesta alkuperästä, lähtömaan viranomaisen myöntämä vientilupa ja kohdemaan viranomaisen myöntämä tuontilupa. Näillä neljällä linnulla ei ollut minkäänlaisia papereita. Linnut takavarikoitiin ja toimitettiin suomalaisen asiantuntijan hoitoon. Lintujen salakuljettajalle määrättiin sakko, joka nykyrahassa vastaa 50 euroa. Vaikka linnut

olivat löydettyä hyvin huonokuntoisia, ne ovat huolellisen hoidon ansiosta toipuneet ja kuntoutuneet.

Maakilpikonniasta nelivarvaskilpikonna on Suomessa yli-voimaisesti yleisimmin lemmikkinä pidetty maakilpikonnalaji, joten ei ole yllättävää, että juuri niitä on jäänyt myös tullivalvonnassa kiinni salakuljetettuina. Luonnossa nelivarvaskilpikonna elää Lähi-Idässä, ja sieltä laittomasti pyydystettyjä yksilöitä kulkeutuu etenkin Venäjän kautta muun muassa Suomeen.

Salakuljetus on eläimille itselleen tuskallinen kokemus, sillä eläimet joutuvat olemaan pitkiä aikoja ahdettuina erittäin pieniin tiloihin ilman ruokaa ja juotavaa, linnut lisäksi usein nokka teipattuna tai koko pää paketoituna. Osa salakuljetettavista eläimistä kuoleekin jo matkalla.

Vaikka suomalainen tullivalvonta on varsin tehokasta, eläinten salakuljetus loppuu kokonaan vasta siinä vaiheessa, kun salakuljetettujen eläinten kysyntä loppuu kokonaan. Siksi on tärkeää, että kaikki, jotka ovat ostamassa johonkin EU:n CITES-asetuksen A-liitteeseen kuuluvaa lemmikkieläintä, varmistaisivat aina ennen ostopäätöstä, seuraako eläimen mukana CITES-todistus sen laillisesta alkuperästä. Jos eläintä yritetään myydä ilman CITES-todistusta, sitä ei pidä ostaa.³⁴

Keltatöyhtökakadu (*Cacatua sulphurea*) luonnollisessa elinympäristössään Komodolla Indonesiassa. Keltatöyhtökakadu on myös yksi CITES-sopimuksen suojaamista papukaijalajeista, joten lemmikiksi myytäessä linnulla on oltava CITES-todistus osoituksena laillisesta alkuperästä.

Kuva: WWF-Canon/John Mac Kinnen

PUUTAVARA

– laiton raaka-ainetta puutarhapöydässäni?

Trooppiset sademetsäpuulajit, joista huonekaluliikkeissä usein käytetään yleisnimitystä ”kovapuu”, ovat Suomessa nykyään yleisin puutarhatuolien ja -pöytien raaka-aine. Lisäksi trooppista puuta esiintyy monissa muissakin käyttökohteissa, kuten eräissä parketeissa, tapeteissa ja huonekaluissa.

Trooppisia puulajeja, kuten mahonkia (*Swietenia macrophylla*) ja tiikkiä (*Tectona grandis*), on perinteisesti totuttu ajattelemaan puutavaran aatelina, kaikkein laadukaimpana vaihtoehtona. Yhtä yleisesti tunnettua ei sen sijaan ole, että niiden hankinta on suurimpia syistä sademetsien tuhoutumiseen, joka on nykyään yksi maailman vakavimmista ympäristöongelmista.

Monet kaupallisesti käytettävistä trooppisista puulajeista ovat nykyään uhanalaisia liiallisten hakkuiden seurauksena. Esimerkiksi mahonkia on jäljellä luonnossa enää niin vähän, että sen saatavuus saattaa tulevaisuudessa pudota käytännössä nolnaan. Tästä syystä mahonki on nykyään CITES-sopimuksessa sisällytetty niiden lajien joukkoon, joilla käytävä kauppa on sallittua vain rajoitetusti.

Huonekalun tai muun puutuotteen raaka-aineen uhanalaisuus ei välttämättä näy tuotteen hinnassa. Puutuotteiden lopulliseen hintaan vaikuttavat hyvin monet tekijät, eikä tuotteen halpuus ole tae siitä, etteikö sen raaka-aine saataisi silti olla uhanalaista lajia.

Sademetsien hakkuut voivat vaarantaa lajien säilymis-mahdollisuuksia myös välillisesti. Vaikka kaadettavat puulajit eivät itsessään olisi uhanalaisia, metsän laajat avohakkuut tuhoavat elinympäristön muilta kasvi- ja eläinlajeilta, joista osa voi olla jo entuudestaan vakavasti uhanalaisia.

Myös kehitysmaiden paikalliselle väestölle sademetsien hakkuut ovat ongelmallinen tulonlähde. Puutavarakauppa on usein suurten maanomistajien käsissä, hakkuutyöntekijöille maksettavat palkat pienet, työturvallisuus huono ja ammatillinen järjestäytyminen kiellettyä. Lisäksi sademetsien muuttuminen hakkuuaukioiksi tuhoaa paikalliselta väestöltä mahdollisuuksia harjoittaa perinteisiä, metsästä riippuvaisia keräilyelinkeinoja, kuten luonnonvaraisten ravinto- ja lääkekasvien sekä käsityötarvikkeiden keruuta. Nämä ovat usein etenkin naisille tärkeä sivuelinkeino.

Metsiä uhkaavat myös hakkuut polttopuiksi. Esimerkiksi malawilaisista 90 prosenttia käyttää puuta energianlähteenään. Suomen WWF on vuonna 2002 aloittanut Chemben kylässä Malawi-järven kansallispuistossa hankkeen, jossa metsien hakkuuta vähennetään vaihtoehtoisen energialähteen turvin: biojätteestä tehdyillä polttobriketeillä. Hankkeessa valmistetaan polttobrikettejä maissin rungoista, pudonneista lehdistä ja ruohosta. Projekti on suunnattu erityisesti naisille, sillä he keräävät polttopuuta ja käyttävät

Kuva: WWF-Canon/Andre Bartschi

4

Mahonkimetsää Manu-joen rannalla Perussa.

niitä aterioiden valmistukseen. Tällä hetkellä Chemben kylässä on seitsemän brikettien valmistuspajaa, ja projektissa työskentelee 30 naista. Polttobriketeistä hyötyvät luonnon lisäksi myös naiset: brikettejä valmistavat naiset saavat niiden myynnistä oman tulonlähteen. Lisäksi brikettien käyttö vapauttaa naiset polttopuiden hausta metsistä.

Eräänlainen ääritapaus sademetsien hakkuiden vaikutuksesta paikalliseen väestöön ja luontoon ovat laittomat hakkuut kansallispuistoissa ja muilla hakkuukielloalueilla. Laittomilla työmailla palkat ovat usein kaikkein pienimmät ja työolot vaarallisimmat. Joissain maissa jopa 70 % myyntiin lähtevästä puutavarasta on laittomasti kaadettua. Ennen kuin puutavara päätyy teollisuusmaiden huonekaluliikkeisiin ja kuluttajille, sen valonarka alkuperä ”pestään” myymällä puutavara sopivien välikäsien kautta ja hankkimalla sille esimerkiksi valtion sertifikaatti tai liittämällä lopputuotteeseen ympäristöystävällisyydestä kertova tiedote.

Ympäristöystävällisyyttä osoittaviin merkintöihin puutuotteissa kannattaa yleensäkin suhtautua varovasti, sillä tuotteissa esiintyy useita erilaisia perättömiä ympäristöystävällisyysväittämiä. Tällä hetkellä ainoa luotettava puolueeton kansainvälinen puutavaran ympäristömerkintäjärjestelmä on Forest Stewardship Councilin myöntämä FSC-merkintä, joka osoittaa puutavaran hankinnan täyttäneen tietyt vähimmäisvaatimukset metsää säästävien käsittelymenetelmien sekä hakkuutyöntekijöiden, paikallisen väestön ja alkuperäiskansojen olojen suhteen.

Laittomat hakkuut eivät ole vain kehitysmaiden ongelma. Ympäristöjärjestö WWF:n heinäkuussa 2002 julkaisemasta selvityksestä ilmenee, että Venäjän ja Japanin markkinoilla liikkuvasta puutavarasta yli puolet on peräisin Venäjän Kaukoidän metsistä, joissa kaikista hakkuista laittomia on arviolta 50 prosenttia. Hakkuut ovat vaikeuttaneet entisestään siperiantikerin (*Panthera tigris altaica*) ja amurinleopardin (*Panthera pardus orientalis*) elinmahdollisuuksia. Lajit ovat sukupuuton partaalla, ja laittomien hakkuiden vaikutuksesta niiden elinalueet supistuvat ja sirpaloituvat entisestään. WWF toivookin Japanin ja Venäjän viranomaisilta muun muassa tehokkaampaa tullivalvontaa laittoman puutavarakaupan ja sen seurausten hillitsemiseksi.^{17, 20}

ORKIDEAT

– katoavaa kauneutta

Orkideat ovat kauniita, erikoisia ja monimuotoisia kukkakasveja, jotka ovat viktoriaanisista ajoista saakka olleet keräilijöiden suosiossa kautta maailman. Keruu kokoelmiin on saanut eräät orkidealajit harvinaistumaan siinä määrin, että ne ovat vaarassa kuolla luonnosta sukupuuttoon. Useiden muiden orkidealajien säilymistä uhkaa elinympäristöjen tuhoutuminen metsien hakkuissa. Nämä kaksi uhkaa voivat vaikuttaa myös yhdessä: kun hakkuut ovat kutistaneet jollekin orkidealajille sopivat elinympäristöt riittävän vähiin, jäljellä olevien yksilöiden keruusta voi tulla se ”viimeinen pisara”, joka aiheuttaa lajin katoamisen luonnosta.

Orkideoiden haavoittuvuutta lisää se, että monet lajit esiintyvät vain hyvin pienellä alueella. Suppeamkin alueeseen kohdistuvat hakkuut ja keruu saattavat siten pyyhkäistä pois maailmankartalta kokonaisen lajin.

Orkideoiden suojelemiseksi niiden kansainvälistä kauppaa rajoitetaan CITES-sopimuksella. Sopimus ja sen valvonta eivät kuitenkaan yksinään riitä. Salakuljetusta ja sala kauppaa esiintyy niin kauan kuin on kysyntää, eli niin kauan kuin yksityisten orkideaharrastajien joukossa eri puolilla maailmaa on niitä, jotka ovat halukkaita ostamaan luonnosta kerättyjä harvinaisten lajien yksilöitä. Viime vuosikymmenten aikana kysyntä on selvästi vähentynyt, mutta ei kuitenkaan kokonaan loppunut.

Erityisesti kehitysmaissa sijaitsevilla harvinaisten orkidealajien esiintymisalueilla niiden suojelun arvioidaan voivan tarjota paikalliselle väestölle mahdollisuuksia uusiin elinkeinoihin. Orkideoihin liitetty mystiikka ja niitä kohtaan tunnettu mielenkiinto tekevät niistä yhden mahdollisen vetonaulan opastetulle luontomatkailulle. Paitsi luontomatkajien oppaina, tällaisten alueiden asukkaat voisivat hankkia lisätuloja myös perustamalla taimitarhoja, joiden käynnistämiseksi kerättäisiin orkideoiden siemeniä luonnosta, minkä jälkeen näitä keinotekoisesti lisättyjä orkideoja voitaisiin myydä laillisesti.

Suomen WWF:llä on meneillään Ecuadorissa Alto Chocón alueella kehitys yhteistyöprojekti, jossa alueen ainutlaatuisia pilvisademetsiä suojellaan kouluttamalla paikallista väestöä elinkeinoihin, jotka samalla suojelevat metsää. Hankkeen aikana on muun muassa perustettu taimitarhoja metsien istutusta varten ja rakennettu opastuskeskus matkailijoille. Osana hanketta on myös opetettu paikallista väestöä keräämään metsästä lääke- ja muiden hyötykasvien sekä orkideojen siemeniä. Niiden viljely on niin ikään uusi tulonlähde asukkaille.

Suomessa orkideoiden harrastajien on helppo pysyä laillisilla teillä, sillä tullivalvonta sekä Suomessa että muualla EU-maissa on nykyään niin tehokasta, että käytännöllisesti

Kuva: WWF-Canon/Juan Pratginestos

5

Monet orkideat esiintyvät vain hyvin suppealla alueella, mikä lisää niiden haavoittuvuutta. Tätä *Cattleya*-sukuun kuuluvaa orkidealajia ei tavata luonnonvaraisena missään muualla maailmassa kuin Cuaren luonnonsuojelualueella Venezuelassa.

sesti kaikki myynnissä olevat orkideat ovat laillista alkuperää. Siksi orkideoiden ostaminen Suomesta tai muista EU-maista on tehty mahdolliseksi varsin vähällä byrokratialla: jos kyseessä ovat EU:n CITES-asetuksen liitteeseen B kuuluvien lajien yksilöt, niiden myyjällä ei tarvitse olla yksilöiden alkuperästä kertovaa CITES-todistusta. Yksilöiden laillinen alkuperä on kuitenkin tarvittaessa pystyttävä todistamaan.

Tarkkuutta sen sijaan tarvitaan, jos orkideoita ollaan ostamassa EU:n ulkopuolelta. Tarjolla voi silloin olla myös luonnosta laittomasti kerättyjä kasveja. Sallittua on pelkäämistään EU:n CITES-asetuksen B-liitteeseen kuuluvien lajien sekä A-liitteeseen kuuluvien lajien keinotekoisesti lisättyjen yksilöiden tuonti. Tuontia suunnittelevan on varmistettava jo ennen ostopäätöstä, saako myyjältä kaupanteon yhteydessä tarvittavat lähtömaan viranomaisten myöntämät vientiluvat. Lisäksi on etukäteen – viimeistään pari viikkoa ennen suunniteltua tuontia – hankittava Suomen ympäristökeskukselta tuontilupa.

Vastaavat toimenpiteet ovat tarpeen silloin, kun suunnitellaan orkideoiden vientiä Suomesta johonkin EU:n ulkopuoliseen maahan.

Tuonin ja viennin rajoitukset eivät yleensä koske siemeniä, siitepölyä, suljetuissa astioissa tai keinotekoisella ravintoalustalla pidettyjä solukko- ja taimiviljelmiä eivätkä keinotekoisesti lisättyistä orkideoista peräisin olevia leikkokukkia.

Suomessa kasvaa luonnonvaraisinakin orkideoihin lukeutuvia kasveja, nimittäin useita eri lajeja kämmeköitä. Näitä suojaa Suomen luonnonsuojelulaki, joka on eräiltä osin tiukempi kuin CITES-säädökset. Luonnonsuojelulaki muun muassa määrittelee rauhoitetuksi myös rauhoitetun kasvilajin siemenet, joten suomalaisten kämmeköiden siementen kerääminen on kielletty.^{18, 34}

LÄÄKE- JA AROMAATTISET KASVIT

– luontaistuotteiden raaka-ainevarat vähenemässä

Euroopassa käytetään noin kahta tuhatta kasvilajia lääkkeiden, luontaistuotteiden, kosmetiikan, mausteiden, yrttiteen, alkoholijuomien, puhdistusaineiden ja hyönteismyrkkyjen raaka-aineina. Näistä kahdestatuhannesta kasvilajista noin 1 200–1 300 on Euroopassa luonnonvaraisina kasvavia kasveja ja loput joko viljeltyjä tai tuontitavaraa muista maanosista, erityisesti Aasiasta ja Afrikasta.

Lääkinnällisiin, aromaattisiin ja muihin vastaaviin tuotteisiin tarkoitettujen kasvien kauppa on varsin mittava liike-elämän ala. Luonnosta kerättyä kasviainesta myydään näihin tarkoituksiin koko Euroopassa vuosittain arviolta 20 000–30 000 tonnia. Suomen rooli tässä kokonaisuudessa on pienehkö, mutta Suomeenkin tuodaan muun muassa luontaistuotteita Saksasta ja eräistä muista Keski-Euroopan maista.

Lääke- ja aromaattisten kasvien keruun luonnolle aiheuttamat ongelmat ovat Euroopassa samankaltaisia kuin muuallakin maailmassa. Osaa lajeista kerätään enemmän kuin mitä kannan uusiutumiskyky kestää, ja kauppaa käydään enimmäkseen ilman viranomaisvalvontaa silloinkin, kun kyseessä ovat uhanalaiset, CITES-sopimuksen alaiset lajit. Suuren yleisön tietämys kaupankäynnin vaikutuksesta kasvien uhanalaisuuteen on vähäistä.

TRAFFIC, kaupankäynnin uhkaamien lajien tilaa tarkkaileva kansainvälinen järjestö, on teettänyt selvityksen, jossa tutkittiin luonnonvaraisilla lääke- ja aromaattisilla kasveilla käytävän kaupan laajuutta ja vaikutuksia Euroopassa vuosina 1994–1997. Tarkemman tutkimuksen kohteeksi valittiin kahdeksan Euroopan maata: Saksa, Ranska, Iso-Britannia, Espanja, Unkari, Albania, Bulgaria ja Turkki. Tutkituista maista neljä ensinmainittua ovat enimmäkseen näiden kasvien kuluttajamaita, loput taas tuottajia.

Selvityksessä kävi ilmi, että luonnosta kerätyillä kasveilla on suuri markkinaosuus lääke- ja aromaattisten kasvien kaupassa. Albaniassa ja Turkissa lähes 100 % myynnissä olleesta lääke- ja aromaattisiin tarkoituksiin käytetystä kasvimateriaalista oli peräisin luonnosta, Bulgariassa 75–80 % ja Saksassa 50–70 %.

Kasvien kerääjät ovat enimmäkseen maaseudun asukkaita, paimenia tai eläkeläisiä. Hyvin usein kerääjät ovat lapsia tai naisia, joilla kasvien keruu on lisätulon lähde. Pitkällä tähtäimellä kasvien uhanalaistuminen vaarantaa myös kerääjien ansiomahdollisuudet.

Euroopassa kerättävistä luonnonvaraisista lääke- ja aromaattisista kasveista 47 lajia on CITES-sopimuksen alaisia, eli niillä käytävä kansainvälinen kauppa vaatii viranomaisten luvat

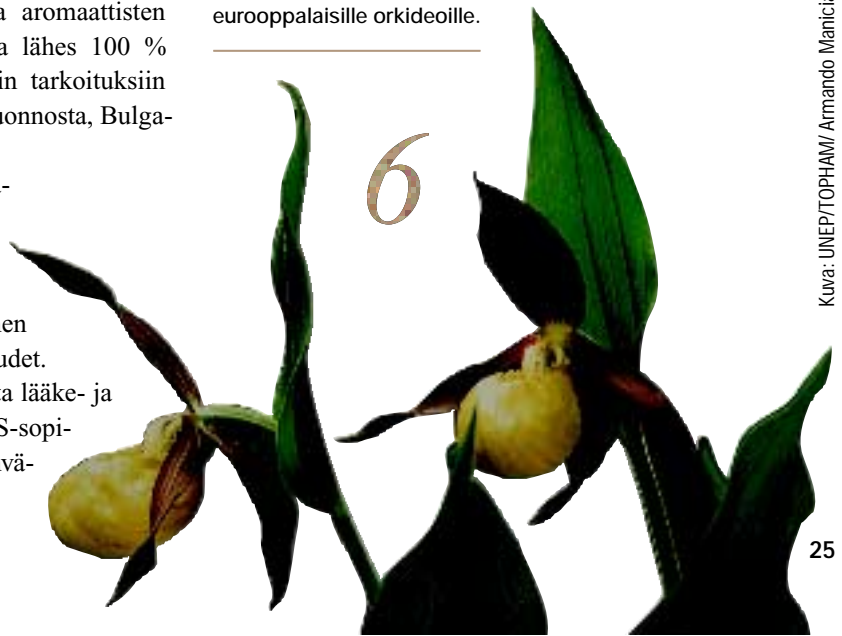
– vaikka käytännössä osa kaupasta tapahtuu ilman lupia. Suurin osa näistä 47 lajista on orkideoja, joiden säilymistä uhkaa laajamittainen keruu niiden juurista valmistettavan salep-yrttijuoman raaka-aineeksi.

Tarvetta suojeluun olisi kuitenkin muillakin kuin näillä 47 lajilla. TRAFFIC:in selvityksessä ilmeni, että ainakin 150 lääke- tai aromaattisiin tarkoituksiin käytetyistä kasvilajeista on keruun seurauksena nykyään uhanalaisia vähintään yhdessä Euroopan maassa. Tällaisia lajeja ovat muun muassa ruusuleinikki (*Adonis vernalis*), sianpuolukka (*Arctostaphylos uva-ursi*), etelänarnikki (*Arnica montana*), islanninjäkälä (*Cetraria islandica*), pyöreälehtinen kihokki (*Drosera rotundifolia*), keltakatkero (*Gentiana lutea*), lakritsijuuri (*Glycyrrhiza glabra*), raate (*Menyanthes trifoliata*) sekä monet orkidealajit (*Orchidaceae*).

Keruun vaikutusta kasvien uhanalaistumiseen on aiemmin tutkittu varsin vähän. Selvityksessä todettiin, että edelleenkin on käytettävissä liian vähän tietoa siitä, kuinka moni eurooppalainen luonnonvarainen lääke- tai aromaattinen kasvi todellisuudessa on uhanalainen, sillä niiden biologiaa ja käyttöä koskeva tieto on hajanaista ja puutteellista.

TRAFFIC:in raportissa todetaan, että kaupan laajuutta ja lajien tilaa on tarpeen tutkia tarkemmin, jotta muun muassa saadaan selville, onko CITES-sopimukseen syytä sisällyttää lisää lajeja. Tutkimuksen lisäksi tärkeitä keinoja kasvilajien säilyttämiseksi olisivat kerääjille ja kuluttajille suunnattu valistus sekä kasvien nykyistä laajempi viljely luonnonkantojen säästämiseksi. Suojelua edistäisi myös, jos kestäväällä tavalla hyödynnetyistä lähteistä peräisin oleville kasviraaka-aineille kehitettäisiin sertifiointi- eli merkintäjärjestelmä, jotta kuluttajilla olisi mahdollisuus valita ympäristöä säästäviä tuotteita.⁵

Orkidean juurien keruu salep-juoman raaka-aineeksi on uhka monille eurooppalaisille orkideoille.

MYSKIHIRVI JA TIIBETINANTILOOPPI

– luksuskosmetiikkaa ja hartiahuiveja

Myskihirvi ja tiibetinantilooppi ovat aasialaisia eläimiä, jotka ovat vaarassa kuolla sukupuuttoon eksootisesta syystä: ne sattuvat tuottamaan erittäin haluttuja ja kalliita raaka-aineita. Myskihirveä metsästetään uroksen tuottaman myskin saamiseksi, tiibetinantilooppeja taas niiden poikkeuksellisen pehmeän ja ylellisen karvanlaadun takia.

Myskihirvi (joita on neljää eri lajia: *Moschus moschiferus*, *Moschus berezovskii*, *Moschus chrysogaster* ja *Moschus fuscus*) elää muun muassa Kiinassa, Mongoliassa ja Venäjän itäosissa. Myskihirvi on hiukan keskikokoista koiraa kookkaampi hirvieläin: sen paino vaihtelee 13 ja 18 kilon välillä, ja vartalon pituus on vajaan metrin. Myskihirvet ovat arkoja, piileskeleviä yksineläjiä, jotka liikkuvat lähinnä öisin. Niiden loikkiva liikkumistapa tuo mieleen pikemminkin kengurun kuin hirvieläimen. Useimmista muista hirvieläimistä poiketen niillä ei ole sarvia, mutta sensijaan niillä on eläinmaailmassa harvinaislaatuinen lävistys: ylöspäin kaartuvat, ylähuulen läpi kasvavat torahampaat.

Uroksen erikoisuus ovat myskiä eli voimakkaan hajuista eritettä tuottavat myskirauhaset. Myskin tuoksulla uros houkuttelee naaraita kiima-aikana. Myski on suosittu raaka-aine itämaisessä lääketieteessä, jossa sitä käytetään yli 400 rohdosvalmisteessa, joilla pyritään hoitamaan muun muassa sydän- ja hermostoperäisiä sairauksia. Myskin maailmanmarkkinoista noin 90 % muodostuu itämaisen lääketieteen luomasta kysynnästä, ja lopusta kymmenestä prosentista vastaa eurooppalainen hajuvesiteollisuus.

Myskin kilohinta on noin 50 000 euroa, eli runsaat viisi kertaa kullan kilohinta. On arvioitu, että metsästäjän on tapettava keskimäärin kolmesta viiteen myskihiirveä, jotta joukkoon osuisi yksi aikuinen uros, josta taas saadaan 25 grammaa raakamyskiä. Yhden myskikilon saamiseksi tapetaan siis noin 160 eläintä. Esimerkiksi vuosina 1995–1997 Venäjältä Etelä-Koreaan kuljetettiin väärennettyjen CITES-papereiden turvin yli 1,5 tonnia myskiä, mikä merkitsee 200 000 tapettua myskihiirveä.

Kaikissa maissa, joissa myskihiirviä elää, niiden lukumäärä on laskussa. Jyrkin alamäki on Venäjällä, missä myskihiirvien määrä on pudonnut kymmenessä vuodessa puoleen. Myskihiirvien arkuuden ja piileskelevien elintapojen takia niiden määrän tarkka kartoittaminen on vaikeaa, mutta maailman yhteenlasketun elossa olevien myskihiirvien määrän arvioidaan tällä hetkellä olevan joitain satoja tuhansia.

CITES-sopimus sallii myskihiirvien rajoitetun kaupan eräissä Kaakkois-Aasian maissa. Käytännössä myskirauhasen pieni koko tekee siitä helpon salakuljetettavan,

7

Kuva: WWF/Pirolle

Burmalainen torikauppias myymässä villieläimistä tehtyjä esineitä. Monissa Aasian maissa on yleisesti myynnissä uhanalaisten, salametsästettyjen eläinten osista tehtyjä tuotteita, muun muassa myskiä sisältäviä rohtoja.

ja suurin osa myskin kaupasta tapahtuu laittomia reittejä pitkin.

Toinen himoitun raaka-aineen tuottaja on tiibetinantilooppi eli chiru (*Pantholops hodgsonii*), myskihiirveä hiukan kookkaampi ja pitkäjalkaisempi eläin, jota elää pelkästään Tiibetissä. Tiibetinantiloopit liikkuvat suurina laumoina, ja etenkin naaraat vaeltavat satojen kilometrien matkoja kesä- ja talvilaidunten välillä. Sata vuotta sitten tavattiin jopa 15 000 yksilön laumoja. Nykyään lajin kannat ovat kutistuneet siinä määrin, että tällaista näkyä ei enää Tiibetissä kohtaa, mutta tuhannen yksilön laumoja on nähty vielä viime aikoinakin.

Vuonna 1900 tiibetinantilooppeja lienee ollut yhteensä noin miljoona. Nykyään luonnossa arvioidaan elävän alle 75 000 yksilöä. Lajin turmioksi on koitunut sen karvanlaatu. Tiibetinantiloopin karva on yksi eläinmaailman ohuimmista ja pehmeimmistä: yksittäisen karvan paksuus on viidesosa ihmisen hiuksen paksuudesta. Tapettujen tiibetinantilooppien karvasta valmistetaan shahtoosh-villaa, ”villojen kuningasta”, josta kudottuja hartiahuiveja myydään eri puolilla maailmaa jopa 10 000 euron kappalehintaan. Yhteen hartiahuiviin tarvitaan 300-600 grammaa shatoosh-villaa, jonka määrän saamiseksi on tapettava kolmesta viiteen tiibetinantilooppia.

CITES-sopimuksessa tiibetinantilooppi on lajiliitteessä I, eli sen kansainvälinen kauppa on kokonaan kielletty. Laiton kauppa kuitenkin jatkuu, ja salametsästys on lisääntynyt voimakkaasti 1980-luvun lopulta lähtien. Salametsästäjien saaliiksi joutuu arviolta noin 20 000 tiibetinantilooppia vuosittain, mikä on saattamassa lajin pikaisesti sukupuuton partaalle.³¹

SAMMET

– kaviaarin tuottajat vaarassa

Kaviaari koostuu sammen hedelmöityttämistä mäti-munista. Kaviaarin hankkimiseksi kalastetaan useita eri sampilajeja. Kaikkein halutuinta ja kalleinta kaviaarilaatua tuottaa kitasampi (*Huso huso*), jättiläiskokoinen kala, joka voi kasvaa viiden metrin mittaiseksi, painaa 1 200 kiloa ja elää 150-vuotiaaksi. Maailman kaviaarintuotannosta 90 % on nykyään peräisin kolmesta Kaspianmeressä elävästä sampilajista: kitasampi tuottaa 9 % kaikesta maailman kaviaarista, venäjäsampi (*Acipenser gueldenstaedtii*) 31 % ja tähtisampi (*Acipenser stellatus*) 48 %.

Laajamittainen kalastus kaviaarin hankkimiseksi ja samanaikainen vesien saastuminen ovat viime vuosikymmeninä saattaneet monia sampilajeja uhanalaisiksi. Vielä 1990-luvun loppupuoliskolla Yhdysvallat oli merkittävä kaviaarintuottaja, mutta sampikantojen romahdus ylikalastuksen ja ympäristömuutosten seurauksena johti siihen, että maailman kaviaarinhankinnan painopiste siirtyi Kaspianmeren sampiin.

Kaviaarin maailmanlaajuisen kysynnän kasvu ja Kaspianmeren sampiin kohdistuva yhä suurempi kalastuspaine ovat nyt johtaneet siihen, että Kaspianmeren sampien määrä on selvässä laskussa. Sammet ovat erityisen herkkiä ylikalastukselle siitä syystä, että ne lisääntyvät hitaasti. Sammet saavuttavat sukukypsyyden vasta myöhään, lajista riippuen 6–25 vuoden iässä.

Sampien kansainvälistä kauppaa säädelään CITES-sopimuksen avulla. EU-maissa kauppaa säätelee lisäksi EU:n CITES-asetus. Vuodesta 1998 alkaen kaikkien maailman sampilajien lihan ja kaviaarin ostaminen, myyminen, näytteille asettaminen, ostaminen edelleen myymistä varten ja muu hyötymistarkoituksessa hankkiminen on ollut luvanvaraista toimintaa. Vuonna 1998 astui myös voimaan matkailijoita koskeva tuontirajoitus: matkailija, joka tulee EU-alueen ulkopuolelta EU-maahan (kuten Suomeen), saa tuoda henkilökohtaisissa matkatavaroissaan enintään 250 grammaa kaviaaria. Suurempien määrien tuominen edellyttää kirjallisten lupien hankkimista etukäteen. Luvan saamiseksi tarvitaan lähtömaan viranomaisen myöntämä vientilupa tai jälleenvientitodistus

sekä Suomen ympäristökeskuksen myöntämä tuontilupa, jotka on esitettävä tullissa kaviaarin tuonnin yhteydessä.

Vastaavasti yli 250 gramman suuruisen kaviaarierän vieminen EU-maasta EU:n ulkopuolelle vaatii aina kirjalliset luvat. Jos kaviaari viedään EU:n ulkopuolelle eri EU-maasta kun siitä, jonka kautta se on alun perin tuotu EU:hun, tarvitaan lisäksi alkuperäisen tuojamaan viranomaisen antama todistus siitä, että kyseinen kaviaari on tuotu EU:n alueelle laillisesti.

Kaviaarin liikkeiden tarkka seuranta johtuu siitä, että kaviaarin laitton kauppa on yleistä ja oletettavasti kasvaamaan päin. Kaviaarin kysyntä maailmalla on siinä määrin laajaa, että maailman yhteenlaskettu laillinen tuotanto ei riitä sitä tyydyttämään.

Esimerkiksi vuoden 1998 tilastojen mukaan kansainvälinen laillinen kauppa koostui yhteensä 220 tonnista kaviaaria. Suurimmat viejämaat olivat Iran (48 %) ja Venäjä (32 %), suurimmat tuojat taas Sveitsi (24 %), Ranska (19 %) ja Saksa (17 %). Saman vuoden aikana takavarikoitiin kahdeksassa CITES-sopimuksen allekirjoittajamaassa yhteensä yli 20 tonnia kaviaaria. Ilmi tulleet salakuljetustapaaukset ovat tavallisesti vain murto-osa kaikesta todellisuudessa tapahtuvasta salakuljetuksesta, joten Kaspianmeren sampikantoja uskotaan verotettavan laillisen kalastuksen lisäksi myös huomattavan suurella määrällä laitonta kalastusta.³¹

8

Sampia pyydystetään ennen kaikkea niiden mädin eli kaviaarin, mutta myös sampien arvokkaan lihan takia.

Kuva: WWF-Canon/Hartmut Jungius

HARMAAVALAS JA LAHTIVALAS

– suojelusopimuksia ja porsaanreikiä

Harmaavalas (*Eschrichtius robustus*) on tanakkarakenteinen valaslaji, joka kasvaa 11–15 metrin mittaiseksi ja voi painaa jopa 35 tonnia. Suuren kokonsa ansiosta harmaavalaat olivat vuosisatojen ajan yksi suosituimmista valaanpyynnin kohteista. Pynnin seurauksena Pohjois-Atlantilla elänyt erillinen harmaavalaskanta on tuhoutunut kokonaan, ja Tyynenmeren luoteisosien harmaavalaille oli vähällä käydä samoin. Tyynenmeren luoteisosien kanta on edelleen erittäin uhanalainen: jäljellä on noin 200 yksilöä. Sen sijaan Tyynenmeren koillisosien harmaavalaskanta on ilahduttava esimerkki siitä, miten pynnin loppuminen voi mahdollistaa lajin elpymisen. Harmaavalaiden kaupallinen pyynti kiellettiin 1940-luvulla, ja nyt koillisen Tyynenmeren harmaavalaat ovat lisääntyneet jo 22 000 yksilöön.

Pienikokoisempi, solakampi lahtivalas (jota on kahta lajia: *Balaenoptera acutorostrata* ja *Balaenoptera bonaerensis*) säästyi pitkään pynniltä juuri vähäisemmän kokonsa ansiosta. Kymmenmetrinen, kymmenisen tonnia painava valas ei kiinnostanut kaupallisia valaanpyytäjiä niin kauan kuin kookkaammat lajit vielä olivat runsaslukuisia. 1930-lukuun mennessä suuremmat valaat oli kuitenkin pyydetty maailman meriltä lähes loppuun, minkä jälkeen pyynti kohdistui yhä suuremmissa määrin lahtivalaisiin. Lahtivalaat eivät ole uhanalaisia, ainakaan vielä – näiden kahden lajin yhteenlasketun yksilömäärän arvioidaan maailmassa olevan nykyään 600 000:n ja 1 200 000:n välillä – mutta pyynti on vähentänyt niiden määrää erityisesti Pohjois-Atlantilla ja Tyynenmeren luoteisosissa.

Valaita uhkaavat myös muun muassa merien saastuminen ja siitä seuraava myrkyllisten aineiden kertyminen valaiden ravintoon. Toinen ongelma on vedenalainen melu, jota

aiheuttavat laivaliikenne ja vedenalaiset räjäytykset. Melu kantautuu vedessä huomattavasti kauemmas kuin ilmassa, ja koska valaiden suunnistus ja keskinäinen kommunikatio perustuu paljolti ääniin, melusaaste vaikeuttaa niiden selviytymistä päivittäisessä elämässään.

Suurimpana uhkana valaslajien säilymiselle pidetään kuitenkin edelleen kaupallista pyyntiä, ja siksi se on lähes kokonaan kielletty. CITES-sopimuksessa kaikki kookkaat valaslajit, lahtivalaat mukaanluettuina, on sisällytetty I-lajiliitteeseen, mikä merkitsee, että niillä ei saa käydä kauppaa valtioiden rajojen yli. Kansainvälinen valaanpyyntikomissio IWC puolestaan on kieltänyt kaikkien kookkaiden valaslajien kaupallisen pynnin vuodesta 1986 lähtien.

Harmaavalaiden osalta IWC sallii kuitenkin Venäjän ja Yhdysvaltain alkuperäiskansojen jäsenille rajoitetun pynnin omaa käyttöä varten, enintään 140 yksilöä vuodessa. Lahtivalaita puolestaan pyydetään runsaat tuhat yksilöä vuodessa IWC:n suojelusopimuksen porsaanreikien avulla: Norja on kieltäytynyt hyväksymästä lahtivalaiden pyyntikieltoa ja jatkaa niiden pyyntiä Atlantin koillisosissa, Pohjanmerellä ja Barentsinmerellä, ja Japani harjoittaa lahtivalaiden niin kutsuttua ”tieteellistä pyyntiä” muun muassa Tyynenmeren luoteisosissa.

Valaita pyytävät maat ovat toivoneet valaanlihan kansainvälisen kaupan sallimista uudelleen. Muun muassa ympäristöjärjestö WWF on kuitenkin ollut huolissaan siitä mahdollisuudesta, että valaanpyynnin osittainkin salliminen loisi reitin, jota pitkin myös laittomasti pyydettyjen valaiden lihaa on mahdollista ujuttaa myyntiin väittäen sitä lailliseksi. Tämä toimisi houkuttimena laittoman valaanpyynnin lisääntymiselle. Ongelma johtuu siitä, että laillista ja laitonta alkuperää olevien lihaerien erottaminen on käytännön kaupantekotilanteessa mahdotonta. Edes eri valaslajeista peräisin olevien lihaerien erottaminen toisistaan ei välttämättä onnistu ilman DNA-testejä.³¹

Kuva: WWF-Canon/Quentin Bates

9

Harmaavalas Kalifornianlahdella Meksikossa

YLIKALASTUKSEN VAARAT

– kalastajien tulevaisuus uhattuna

1980-luvun loppupuolelta lähtien maailman yhteenlasketut vuosittaiset kalansaaliit ovat olleet laskusuunnassa. Syynä on ollut kalastuksen lisääntyminen ja kalastusmenetelmien tehostuminen siinä määrin, että monien kalakantojen lisääntymiskyky ei enää riitä korvaamaan pyyntialusten verottamia kalamääriä. Kalakantojen pieneneminen on vakava ongelma sekä luonnonsuojelun että ihmiskunnan ravitsemustilanteen kannalta.

Vakavia ongelmia on odotettavissa Länsi-Afrikassa, missä Venäjän sekä useiden EU-maiden ja Aasian maiden kalastusalusten harjoittama ylikalastus on jo johtanut kalakantojen romahdukseen. Ulkomaisten kalastusalusten toiminta Länsi-Afrikan edustalla on kuusinkertaistunut 1960-luvulta 1990-luvulle. Seurauksena on ollut pohjan tuntumassa elävien kalalajien kantojen putoaminen noin puoleen aikaisemmasta. Muun muassa Senegalissa ja Mauritaniassa kalastus on välttämätön ravinnon- ja tulonlähde huomattavalle osalle väestöä, minkä vuoksi kalakantojen romahdus on väestölle merkittävästi suurempi katastrofi kuin mitä vastaava romahdus olisi Euroopan tai Pohjois-Amerikan vesillä.

Kalakannat kutistuvat myös Euroopassa. Eräs esimerkki ylikalastuksen seurauksista on tonnikalan (*Thunnus thynnus*) ja miekkakalan (*Xiphias gladius*) väheneminen. Yksi suurimmista näiden kahden kalalajin pyyntimaista on Espanja. Vuonna 1997 tehdyssä selvityksessä ilmeni, että yli 75 % espanjalaisten kalastusalusten pyytämistä miekkakaloista oli kooltaan alle sallitun alamitan, eli kaloja pyydetään ennen kuin ne ovat ehtineet lisääntymiskään.

Yksi esimerkki laajamittaisesta ylikalastuksen ongelmasta on Beringinmeren Venäjän-puoleisella osalla tapahtuva laiton kalastus. TRAFFIC-järjestön vuonna 2001 julkistamasta selvityksestä käy ilmi, että laiton kalastus on ollut yksi merkittävä osasy siihen, että Beringinmeren kalakannat ovat nykyään jyrkässä laskussa. Osoittautui myös, että järjestäytyneellä rikollisuudella on kytkentöjä käytännöllisesti katsoen jokaiseen portaaseen venäläisessä kalastuselinkeinossa ja kalateollisuudessa. Laiton kalastus on johtanut useiden kalalajien uhanalaistumiseen.

Selvitys tehtiin haastattelemalla muun muassa kalastuselinkeinon piirissä toimivia työntekijöitä ja johtajia, tarkastajia, kalastuksen tutkijoita ja kalabiologeja sekä tutkimalla tullitilastoja ja kaupankäyntiin liittyviä asiakirjoja.

Yhdeksi uhatuksi kalalajiksi osoittautui alaskanseiti (*Theragra chalcogramma*). Sekä saalistilatot että arviot seitikannan määrästä ovat olleet jatkuvassa laskussa vuodesta 1982, mutta siitä huolimatta Venäjän valtion asettamaa

Kuva: WWF-Canon/Quentin Bates

10

Laiton kalastus uhkaa monilla maailman merialueilla sekä kalakantojen säilymistä että laillisen kalastuselinkeinon tulevaisuutta.

vuosittaista kalastuskiintiötä on kasvatettu vuodesta 1996 alkaen. Lisäksi arvioidaan, että vuosittain todellisuudessa kalastettujen alaskanseitien määrä on noin 1,5-kertainen kiintiöön verrattuna, mikä on selkeä osoitus sekä salakalastuksen yleisyydestä että viranomaisten tehottomuudesta ongelman suhteen.

Selvityksessä tuli ilmi myös todisteita siitä, että kalastusta harjoitetaan myös kielletyillä välineillä ja kalastukselta kielletyillä alueilla. Yleisin väärinkäytösten muoto osoittautui kuitenkin olevan saalistilastojen väärentäminen – sekä saaliin määrän että saaliiksi saatujen kalalajien osalta. Esimerkiksi vuonna 1997 Venäjän kalastusalusten raportointiin vieneen kalaa Kamtsatkan niemimaan alueelta Japaniin yhteensä 113 miljoonan euron arvosta, kun taas japanilaisten tilastojen mukaan sinne oli tuotu samana aikana kalaa kyseiseltä alueelta yhteensä 442 miljoonan euron arvosta.

Eräs yleisesti käytetty epävirallisen viennin muoto ovat venäläisten kalastusalusten matkat Japanin, Etelä-Korean, Kiinan, Yhdysvaltojen ja Kanadan satamakaupunkeihin. Selvityksessä osoittautui että kalan salakuljettajien suosiossa on erityisesti Pusanin satama Etelä-Koreassa.

Ongelman vakavuutta lisää se, että salakalastuksen jatkuminen voi todennäköisesti pahentaa alueen kalakantojen romahdusta entisestään, mikä syö mahdollisuuksia laillisestikin toimivien kalastajien elinkeinolta. Selvityksessä arvioidaan, että tehokkain keino puuttua asiaan olisi Yhdysvaltain ja Venäjän viranomaisten yhteistyö kestävämmän kalastusstrategian kehittämiseksi ja tehokkaasti valvottujen suojelualueiden perustamiseksi.^{9, 11, 16}

Tilastoja ja taulukoita

Kuva: WWF-Canon/Martin Harvey

Seuraavaan on koottu tilastotietoa uhanalaisilla lajeilla käytävästä kaupasta, kuten muun muassa lukumääriä ja lajijakautia ilmi tulleista salakuljetustapauksista Suomessa ja muualla EU:ssa.

Tietojen ja lukujen lähteenä on TRAFFIC:in julkaisu Anton, M.; Dragffy, N.; Pendry, S.; and Young, T.R. (toim.): Proceedings of the International Expert Workshop on the Enforcement of Wildlife Trade Controls in the EU, 5-6 November 2001, Frankfurt Germany. TRAFFIC Europe, Brussels, Belgium, and IUCN – The World Conservation Union, Gland, Switzerland, and Cambridge, UK, 2002.

Suomessa paljastuneet laittomat maahantuonnit

Suomessa vuosina 1995–2000 ilmi tulleet tapaukset, joissa CITES-sopimuksen alaisia eläin- tai kasvilajeja tai niistä valmistettuja tuotteita on yritetty tuoda maahan laittomasti:

Vuosi	Tapausten lukumäärä
1995	1
1996	0
1997	3
1998	4
1999	7
2000	2

Takavarikkotapaukset ja rangaistukset Suomessa

Takavarikot ja rangaistuksetta jääneet tapaukset Suomessa vuosina 1999–2000:

	Ilmi tulleiden tapausten yhteismäärä	Takavarikkoon johtaneet tapaukset	Tapaukset, josta ei rangaistus-seuraamusta
1999	7	6	2
2000	2	1	1

Takavarikoidut yksilömäärät Suomessa

Takavarikoitujen yksilöiden määrät Suomessa vuosina 1999–2000:

	Yksilöiden yhteismäärä	Liitteen A yksilöiden määrä
Nisäkkäitä	23	23
Matelijoita	7	4
Kaloja	-	-
Lintuja	-	-
Muita	1	-
(sammakkoeläimiä, nilviäisiä, hyönteisiä)		
Kasveja	-	-

Poimintoja salakuljetustapauksista Suomessa

Tähän on koottu esimerkkeinä muutamia Suomessa ilmi tulleista laittomista uhanalaisten lajien maahantuontirytyksistä ja niiden oikeudellisista seuraamuksista.

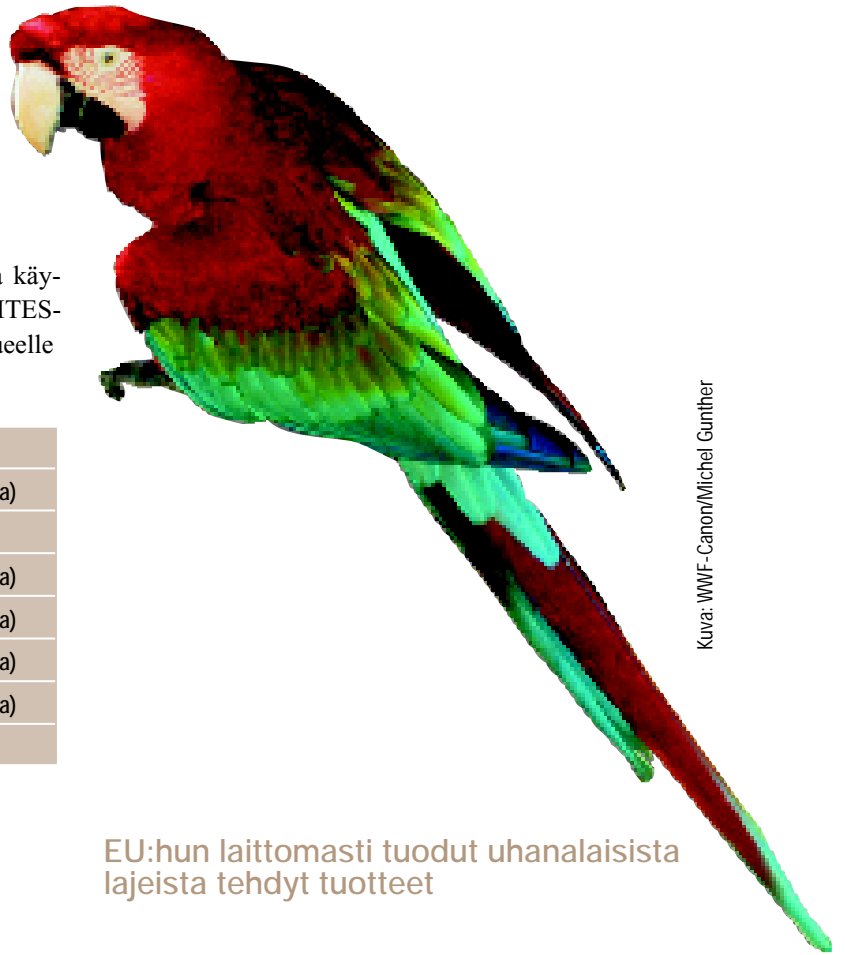
Kuva: WWF-Canon/Martin Harvey

Oikeuskäsittelyn päivämäärä, oikeusistuin ja tapauksen numero	Laji	Asema EU:n CITES-asetuksessa	Kaupallinen arvo	Tuonti-/vientimaa	Rikkomuksen laji	Rangaistus	Takavarikon tai ensimmäisen havaitun rikkomuksen päivämäärä	Lisätietoa
30.11.1995, Lappeenrannan käräjäoikeus, R95/984	Keisarikotka (<i>Aquila heliaca</i>), arohiirihaukka (<i>Buteo rufinus</i>), tuulihaukka (<i>Falco tinnunculus</i>)	Liitteet C1 ja C2	Alle 3 500 euroa	Tuonti Venäjältä	CITES-sopimuksen suojaamien lintulajien munien laiton tuonti (ei tuontilupaa)	1 vuosi ehdollista vankeutta	8.11.1995	Yhteensä 110 kpl linnunmunia, korvauksina tuomittu maksettavaksi vastaavien elävien lintujen yhteisarvo 25 000 euroa, munat takavarikoitiin
22.9.1997, Helsingin tulli, R/11147/97	4 elävää harmaapapukaijaa (<i>Psittacus erithacus</i>)	Liite B	550 euroa, markkina-arvo tätä enemmän	Norsunluurannikolta Suomen kautta Venäjälle, laivalla ja lentokoneella	CITES-sopimuksen suojaaman lajin laiton tuonti ja vienti (ei tuonti- ja vientilupia)	Sakkoa 50 euroa	22.9.1997	Linnut takavarikoitiin
26.11.1997, Kotkan käräjäoikeus, R 97/974	295 elävää punakorvakilpikonnaa (<i>Trachemys scripta elegans</i>)	Liite B	2 515 euroa	Tuonti Venäjältä	CITES-sopimuksen suojaaman lajin laiton tuonti (ei tuontilupaa)	Sakkoa 157 euroa	9.10.1997	Kaikki yksilöt takavarikoitiin, 4 yksilöä oli kuollut matkalla
10.7.1998, Lappeenrannan tulli, R/11566/98	3 elävää nelivarvaskilpikonnaa (<i>Testudo horsfieldii</i>)	Liite B	50 euroa, markkina-arvo 300 euroa	Tuonti Venäjältä	CITES-sopimuksen suojaaman lajin laiton tuonti (ei tuontilupaa)	Sakkoa 28 euroa	22.5.1998	Tuotu matkamuistoina, takavarikoitiin
14.7.1998, Joensuun käräjäoikeus, R 98/7218.	Karhun (<i>Ursus arctos arctos</i>) talja	Liite A	Ei kaupallista arvoa	Tuonti Venäjältä	CITES-sopimuksen suojaaman lajin laiton tuonti (ei tuontilupaa)	Ei rangaistusta	18.3.1998	Talja oli piilotettu auton vararengas sisään, talja ja vararengas takavarikoitiin
11.1999, Kajaanin käräjäoikeus, R 99/412	Kahden karhun (<i>Ursus arctos arctos</i>) taljat ja kallot	Liite A	2 000 euroa	Tuonti Venäjältä	CITES-sopimuksen suojaaman lajin laiton tuonti (ei tuontilupaa)	Sakkoa 50 euroa	2.8.1999	Taljat ja kallot takavarikoitiin
9.8.2001, Tampereen käräjäoikeus, R 01/2090	Valaan (<i>Balaenoptera spp.</i>) liha	Liite A	Ei kaupallista arvoa	Tuonti Tanskasta vuoden 1997 lopulla	Valaanlihan laiton maahantuonti (valaanlihan tuonti on kielletty)	Ei rangaistusta	26.2.2001	Ei takavarikkoa

Laitillinen tuonti EU:hun

EU:n alue on yksi vilkkaimpia uhanalaisilla lajeilla käytävän kaupan foorumeita. Tullitilastojen mukaan CITES-sopimuksen alaisten lajien laillinen tuonti EU:n alueelle oli esimerkiksi vuonna 1996 seuraava:

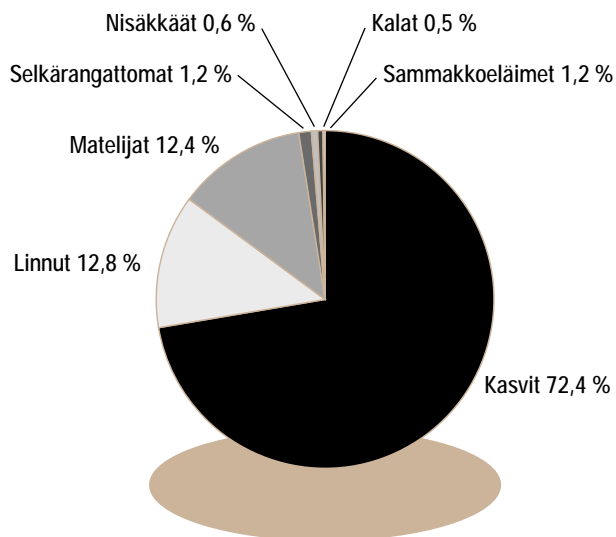
850 000 elävää lintua	(75 % koko maailman kaupasta)
800 000 luonnonvaraista kasvia	(75 % koko maailman kaupasta)
150 000 kg kaviaaria	(50 % koko maailman kaupasta)
7 000 apinaa	(30 % koko maailman kaupasta)
555 000 elävää matelijaa	(15 % koko maailman kaupasta)

Kuva: WWF-Canon/Michel Gunther

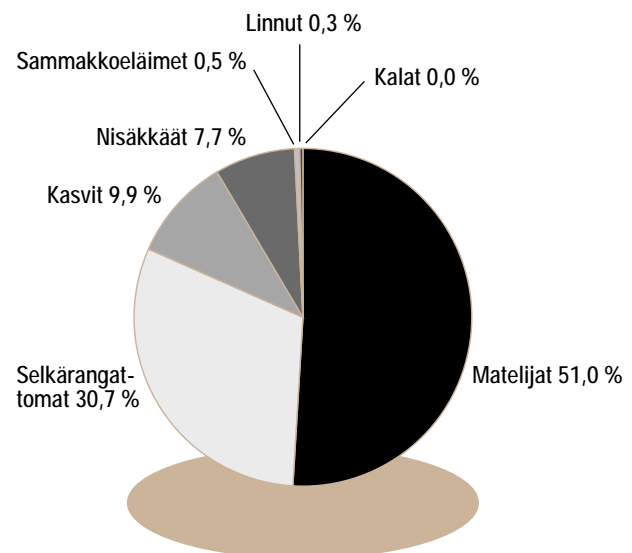
EU:hun laittomasti tuodut elävät, uhanalaiset eläimet ja kasvit

Laittomien tuonti- ja vientitapausten yhteydessä takavarikoitujen elävien eläin- ja kasviyksilöiden jakauma EU:n alueella vuosina 1990–2000. Lukuihin sisältyvät vain kiinni jääneet tapaukset, joten todellinen laittomien maahantuontien määrä on huomattavasti suurempi.

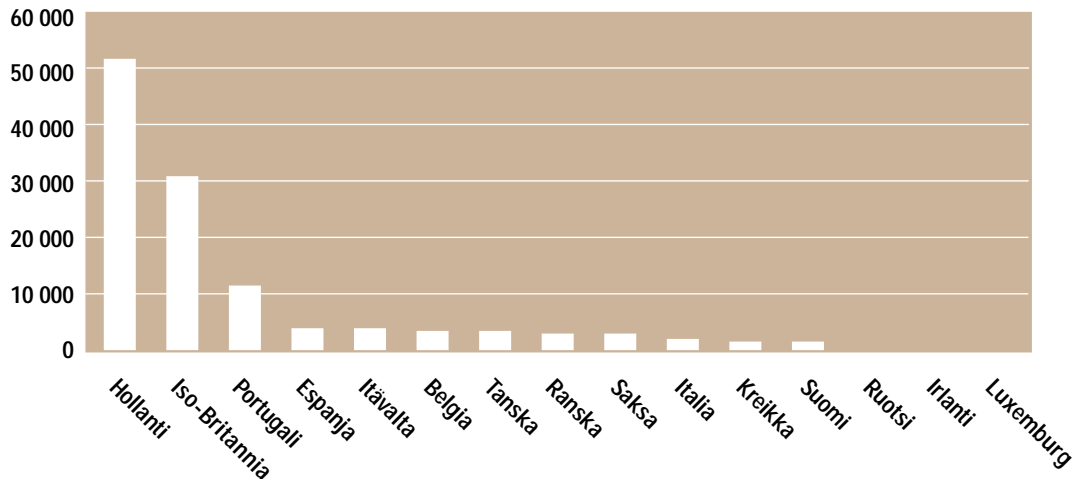
EU:hun laittomasti tuodut uhanalaisista lajeista tehdyt tuotteet

Laittomien tuonti- ja vientitapausten yhteydessä takavarikoitujen kuolleiden eläin- ja kasviyksilöiden, niiden osien ja niistä valmistettujen tuotteiden jakauma EU:n alueella vuosina 1990–2000. Lukuihin sisältyvät vain kiinni jääneet tulleet tapaukset, joten todellinen laittomien maahantuontien määrä on huomattavasti suurempi.

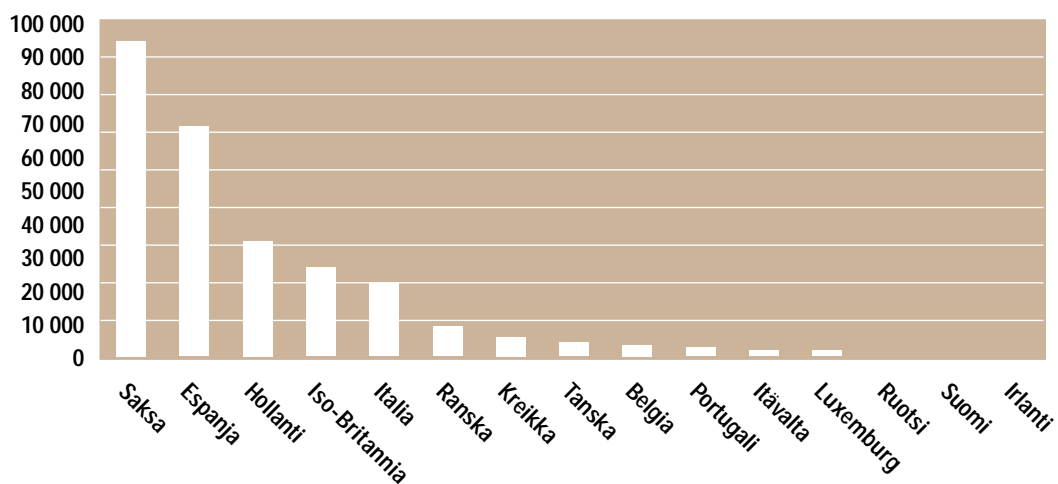
Elävien yksilöiden takavarikot EU:ssa

Eri EU-maissa takavarikoitujen elävien, uhanalaisten eläin- ja kasviyksilöiden lukumäärä vuosina 1990–2000.

Tuotteiden takavarikot EU:ssa

Eri EU-maissa takavarikoitujen kuolleiden eläin- ja kasviyksilöiden, niiden osien ja niistä valmistettujen tuotteiden lukumäärä vuosina 1990–2000.

Paljonko salametsästäjä saa?

TRAFFIC on selvittänyt, kuinka paljon rahaa salametsästäjät keskimäärin saavat yhden eläimen ampumisesta. Seuraavassa esimerkkejä eräiden eläinlajien hintatasosta:

tiikeri (*Panthera tigris*): noin 70 000 euroa
 leopardi (*Panthera pardus*): noin 15 000 euroa
 jääkarhu (*Ursus maritimus*): noin 15 000 euroa
 markhor eli kierteissarvikauris (*Capra falconeri*):
 noin 25 000 euroa
 gauri (*Bos gaurus*)*: noin 10 000 euroa
 mufloni (*Ovis ammon***): 14 000–20 000 euroa
*Ovis vignei****: 12 000–15 000 euroa

*) aasialainen luonnonvarainen nautaeläinlaji

**) eurooppalainen luonnonvarainen lammaslaji

***) aasialainen luonnonvarainen lammaslaji, jolla ei ole suomenkielistä nimeä

Nämä luvut kuvaavat salametsästäjälle käteen jäävää summaa. Luvuista on jo vähennetty salametsästäjälle aiheutuneet kulut, kuten matka-, majoitus- ja varustekustannukset, ase- ja helikopterikulut, korruptiokulut jne.

V

alokuvia tiedotusvälineiden käyttöön

Media voi tilata tällä sivulla esiteltyjä lehdistökuvia WWF:stä käyttöönsä painokelpoisessa muodossa. Kuvien käyttö on ilmaista, jos artikkelissa kerrotaan WWF:n työstä. Kuvaajatiedot on mainittava aina.

Kuvia voi tilata WWF:n tiedottaja Laura Saarilahdelta, puh. (09) 7740 1074, gsm 040 556 9860, laura.saarilahti@wwf.fi.

Koralleja ja simpukankuoria odottamassa ostajia. Etelän lomakohteissa kerätään yleisesti matkamuistojen aineksia merestä, eivätkä kerääjät ja myyjät välttämättä itsekään tiedä, että joukossa voi olla uhanalaisia lajeja, joita keruu vähentää entisestään. Matkailijan kannattaa jättää kaikki koralli-, kotilo- ja simpukkamatkamuistot ostamatta, koska kotimatalla tullivirkamiesten velvollisuutena on takavarikoida esineet, jos ne on tehty CITES-sopimuksen suojaamista uhanalaisista lajeista. Lisäksi tällaisia lajeja kuljettava matkailija voi saada suuret sakot.

Kuva: Ekokuva Oy/Mauri Rautkari

Orkideoja Indonesiassa. Monet orkidealajit ovat harvinaistuneet sekä elinympäristöjen tuhoutumisen että kaupallisen keruun takia. Suomessa ja muissa EU-maissa myytävät orkideat ovat lähes poikkeuksetta laillista alkuperää, mutta EU:n ulkopuolella liikkuvalla matkailijalle voidaan tarjota myös luonnosta laittomasti kerättyjä, CITES-sopimuksen suojaamiin lajeihin kuuluvia orkideoja.

Kuva: Teuvo Suominen

Norsunluuveistoksia myynnissä Hong Kongissa. Luonnonvaraisten norsujen jatkuvan vähenemisen pysäyttämiseksi norsunluulle julistettiin kansainvälinen myyntikielto vuonna 1989. Poikkeuksia ovat vain muutamat, lähinnä Afrikan maat, joissa myynti on rajoitetusti sallittu. Maailmalla nykyään myynnissä olevista norsunluuesineistä arvioidaan noin 80 %:n olevan peräisin salametsätetyistä norsuista.

Kuva: Ekokuva Oy/Mauri Rautkari

Parhaassa tapauksessa matkailu voi olla luonnonsuojelun tehokas liittolainen. Hyvin suunniteltu luontomatkailu merkitsee sitä, että paikalliset asukkaat saavat tuloja luonnon säilyttämisestä. Kuvassa luontomatkailijoita Kinabatangan-joella Malesiassa.

Kuva: WWF/Timo Tanninen

Nämä neljä harmaapapukaijaa (*Psittacus erithacus*) takavarikoitiin venäläiseltä salakuljettajalta Helsinki-Vantaan lentokentällä syyskuussa 1997. Löydettyäessä linnut olivat huonokuntoisia, koska ne olivat joutuneet olemaan ilman ruokaa ja vettä ja niiden päät oli teipattu peittoon, jolloin niiden oli vaikea hengittää. Salakuljettajalle määrättiin 50 euron sakko. Linnut takavarikoitiin ja toimitettiin suomalaisen asiantuntijan hoitoon, missä ne ovat sittemmin kuntoutuneet.

Kuva: Veijo Miettinen

Intiannorsu (*Elephas maximus*) on yleinen työjuhta Aasiassa, mutta luonnonvaraisia intiannorsuja on jäljellä enää hyvin vähän. Niitä uhkaavat elinympäristöjen supistuminen ja laiton pyynti. Esimerkiksi Saksassa paljastui vuonna 2000 salakuljetusrengas, joka oli salakuljettanut eläintarhoihin ja -puistoihin kaiken kokoisia laittomasti pyydystettyjä uhanalaisia eläimiä – jopa intiannorsuja.

Kuva: WWF/AREAS

Lisätietoa

Lisää tietoa CITES-asioista ja uhanalaisten lajien suojelusta löytyy muun muassa seuraavilta internet-sivuilta. Kaksi ensinmainittua sivustoa ovat suomenkielisiä, muut englanninkielisiä.

Suomen WWF
www.wwf.fi

Suomen ympäristökeskuksen CITES-tietosivut
www.ymparisto.fi/luosuo/lumo/lasu/cites/cites.htm

CITES-sopimuksen sivut: sopimusteksti ja lajiluettelot
www.cites.org

Tietoa EU:n CITES-asetuksesta
www.europa.eu.int/comm/environment/cites/home_en.htm
www2.wcmc.org.uk/species/trade/eu/

EU:n CITES-asetuksen lajiluettelot:
www.wcmc.org.uk/species/trade/eu/database.htm

TRAFFIC (kansainvälisten luonnonsuojelujärjestöjen WWF:n ja IUCN:n yhteistyössä perustama järjestö, joka tarkkailee uhanalaisten lajien tilaa ja kehittää keinoja CITES-sopimuksen toteutumisen edistämiseksi)
www.traffic.org

Kansainvälinen WWF
www.panda.org

Kuva: WWF-Canon/André Bartschi

Lähteet

Kuva: WWF-Canon/André Bärtschi

Tekstissä esiintyneiden lähdeviitteiden numerot vastaavat allaolevaa lähteiden numerointia.

- 1 Crawford Allan: *Making CITES Work: Examples of Effective Implementation and Enforcement*. TRAFFIC 1997.
- 2 Anton, M; Dragffy, N.; Pendry, S.; and Young, T.R. (toim.): *Proceedings of the Interational Expert Workshop on the Enforcement of Wildlife Trade Controls in the EU, 5–6 November 2001, Frankfurt Germany*. TRAFFIC Europe, Brussels, Belgium, and IUCN – The World Conservation Union, Gland, Switzerland, and Cambridge, UK., 2002.
- 3 Curtis H. Freese: *Wild Species as Commodities. Managing Markets and Ecosystems for Sustainability*. WWF/Island Press, Washington, 1998.
- 4 Jane Holden: *By Hook or by Crook. A Reference Manual on Illegal Wildlife Trade and Prosecutions in the United Kingdom*, The Royal Society for the Protection of Birds, WWF and TRAFFIC, 1998.
- 5 Dagmar Lange: *Europe's Medicinal and Aromatic Plants: Their Use, Trade and Conservation*, TRAFFIC 1998.
- 6 Nina T. Marshall: *Searching for a Cure: Conservation of Medicinal Wildlife Resources in East and Southern Africa*. TRAFFIC 1998.
- 7 J. A. Mills: *Rhinoceros Horn and Tiger Bone in China: An Investigation of Trade Since the 1993 Ban*. TRAFFIC 1997.
- 8 Kristin Nowell: *Far from a Cure: The Tiger Trade Revisited*, TRAFFIC 2000.
- 9 Caroline Raymakers and Jacqui Lynham: *Slipping the Net: Spain's Compliance with ICCAT Recommendations for Swordfish and Bluefin Tuna*, TRAFFIC 1999.
- 10 Dilys Roe, Teresa Mulliken, Simon Milledge, Josephine Mremi, Simon Mosha and Maryanne Grieg-Gran: *Making a Living or Making a Killing? Wildlife Trade, Trade Controls and Rural Livelihoods*, TRAFFIC ja IIED 2002.
- 11 Alexey Vaisman: *Trawling in the Mist: Industrial Fisheries in the Russian Part of the Bering Sea*. TRAFFIC 2001.
- 12 *Seizures and Prosecutions*, TRAFFIC Bulletin, November 2001.
- 13 *A New Study Reveals that Hunting Tourism in Eastern Europe and Central Asia is on Increase*, TRAFFIC Newsletter 4.4.2002.
- 14 *Black Bear Study Finds Growing Populations, But Combating Illegal Trade Remains a Challenge*, TRAFFIC Newsletter 30.4.2002.
- 15 *Sustainable development needed in future wildlife trade policy*, lehdistöiedote, TRAFFIC 21.8.2002.
- 16 *The European Union must prevent a catastrophic collapse of West African fish stocks*, lehdistöiedote, WWF International 28.6.2002.
- 17 *Trooppinen puu*. Suomen WWF 2002.
- 18 *Pää pilvissä ja jalat tukevasti maassa – WWF:n pilvimeksi- ja ympäristökasvatushanke Ecuadorissa*, Pandan polku 1/2002.
- 19 *WWF Afrikka 2002 -tapahtumassa 18.-21.4: Luonnonsuojelu on köyhyyden lievittämisen edellytys – ja päinvastoin*, lehdistöiedote, Suomen WWF 19.4.2002.
- 20 *WWF:n uusi selvitys paljastaa Venäjän ja Japanin välisen laittoman puukaupan laajuuden*, lehdistöiedote, Suomen WWF 23.7.2002.
- 21 *Salametsästys ja maanraivaus vaarantavat Aasian sarvikuonot*, lehdistöiedote, Suomen WWF 14.8.2002.
- 22 *Metsästyslain piiriin kuuluvien kansainvälisesti uhanalaisten lajien kauppa luvanvaraista – myös karhunlihan kauppaan tarvitaan lupa*, lehdistöiedote, ympäristöministeriö 20.8.1997.
- 23 *Uhanalaisten eläinten ja kasvien kaupasta*, lehdistöiedote, Suomen ympäristökeskus 22.5.1997.
- 24 *Valaanlihaa ei saa tuoda Suomeen*, lehdistöiedote, Suomen ympäristökeskus 12.1.2001.
- 25 *Uhanalaisilla lajeilla käytävä kauppa Suomessa edelleen vähäistä*, lehdistöiedote, Suomen ympäristökeskus 13.1.2000.
- 26 *Uhanalaisten liskojen salakuljettajalle 22 000 markan sakot*, lehdistöiedote, Suomen ympäristökeskus 14.8.2001.
- 27 Biologi Veijo Miettinen, Suomen ympäristökeskus, suullinen tiedonanto 20.8.2002.
- 28 *Skandaalit satuttavat Bergenin akvaarion mainetta*, Helsingin Sanomat 12.5.2002.

Lisäksi lähteinä on käytetty seuraavien järjestöjen ja viranomaisten ylläpitämillä internet-sivuilla julkaistua materiaalia:

- 29 CITES (Convention on International Trade in Endangered Species of Wild Fauna and Flora), www.cites.org
- 30 TRAFFIC (Trade Records Analysis of Fauna and Flora in Commerce), www.traffic.org
- 31 WWF International, www.panda.org
- 32 Suomen WWF, www.wwf.fi
- 33 Nepalin WWF, www.wwfnepal.org.np
- 34 SYKE (Suomen ympäristökeskus), www.vyh.fi/luosuo/lumo/lasu/cites/cites.htm

WWF:n raportteja – WWF Finland Reports:

Helle, E. & Stenman, O. (toim.) 1990: Itämeren hyljekannat 1986–1990. – Suomen WWF:n raportti nro 1.

Itämeren hylkeiden suojelutyöryhmä 1990: Itämeren hylkeiden suojelun tehostaminen Suomessa.
– Suomen WWF:n raportti nro 2.

Helle, E. & Stenman, O. (red.) 1990: Sälstammarna i Östersjön 1986–1990.
– Suomen WWF:n raportti nro 3.

Arbetsgruppen för skydd av Östersjöns sjölar 1990: Förbättring av skyddet av Östersjöns sälar i Finland.
– Suomen WWF:n raportti nro 4.

Sipilä, T. 1991: Saimaanhyljealueiden suojelutavoitteet. – Suomen WWF:n raportti nro 5.

Rassi, P. (toim.) 1993: Suomen kovakuoriaisten (*Coleoptera*) frekvenssipseet 1.1.1960–1.1.1990.
– Suomen WWF:n raportti nro 6.

Proceeding of the 9th international colloquium of the European invertebrate survey, Helsinki, 3–4 September 1993:
Threatened species and bioindicators at the pan-European level 1995. – Suomen WWF:n raportti nro 7.

Liito-oravatyöryhmä 1996: Liito-orava Suomessa. – Suomen WWF:n raportti nro 8.

Tolvanen, P., Ruokolainen, K., Markkola, J. & Karvonen R. (eds.) 1998: Finnish Lesser White-fronted Goose
Conservation Project. Annual report 1997. – WWF Finland Report No 9.

Tolvanen, P., Øien, I.J. & Ruokolainen, K. (eds.) 1999: Fennoscandian Lesser White-fronted Goose Conservation Project.
Annual report 1998. – WWF Finland Report No 10.

Weppling, K., Innanen, M. & Jokela, S. (eds.) 1999: Life Lestijoki – happamien sulfaattimaiden hoito. Life Lestijoki
– manging acid sulphate soils. – WWF Finland Report No 11.

Tolvanen, P., Øien, I.J. & Ruokolainen, K. (eds.) 2000: Fennoscandian Lesser White-fronted Goose Conservation Project.
Annual report 1999. – WWF Finland Report No 12.

Tolvanen, P., Øien, I.J. & Ruokolainen, K. (eds.) 2001: Fennoscandian Lesser White-fronted Goose Conservation Project.
Annual report 2000. – WWF Finland Report No 13.

Wilkman, Sami (toim.) 2001: Kestävästä energiasta uudet nokiät. Suomen kestävän energiateknologian vienti.
– Suomen WWF:n raportti nro 14.

Sipilä, T., Medvedev, N., Kunnasranta, M., Bogdanoc, V. & Hyvärinen, H. 2002: Present Status and Recommended
Conservation Actions for the Ladoga Seal (*Phoba hispida ladogensis*) Population. – WWF Finland Report No 15.

Kaikusalo, A. & Henttonen, H. 2002: Katoavan naalin jäljillä. Suomen WWF:n raportti nro 16.

Huuska, P. 2002: Suomen lajisto muuttuvassa ilmastossa. Suomen WWF:n raportti nro 17.

"Tulevaisuus näyttää, että ihminen ja luonto ovat samassa veneessä."

Claude Martin,
WWF:n kansainvälinen pääjohtaja

WWF on itsenäinen, poliittisesti ja taloudellisesti riippumaton ympäristöjärjestö. WWF työskentelee maailmanlaajuisesti luonnon monimuotoisuuden suojelemiseksi ja ekologisten toimintojen ylläpitämiseksi. Toimintamuotoja niin Suomessa kuin kansainvälisesti ovat mm. käytännönläheiset kenttäprojektit, poliittiseen ja muuhun päätöksentekoon vaikuttaminen sekä yleinen ympäristövalistus. Leimallista WWF:n työlle ovat yhteistyö- ja ratkaisuhakuisuus sekä parhaan tieteellisen tiedon hyväksikäyttö. WWF toimii asiantuntevasti ja aktiivisesti.

WWF:n tavoitteena on pysäyttää luonnon monimuotoisuuden jatkuva väheneminen ja siten rakentaa tulevaisuus, jossa ihmiskunta elää sopusoinnussa luonnon kanssa. Tähän tavoitteeseen WWF pyrkii suojelemalla luonnonvaraisia eliölajeja ja niiden luontaisia elinympäristöjä, edistämällä uusiutuvien luonnonvarojen kestäväää käyttöä ja edistämällä saastuttamisen ja tuhlaavan kulutuksen vähentämistä. WWF:llä on kansainvälisesti kuusi haastavaa toiminnan painopistettä: metsien, merien, sisävesien ja uhanalaisten avainlajien suojelu sekä ilmastonmuutoksen ja vaarallisten myrkkyjen käytön ehkäisy.